

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE
Trestní řízení ve věcech mladistvých

Plzeň 2012

Daniela Všetěčková

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trestní řízení ve věcech mladistvých

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Katedra trestního práva

Autor práce: Daniela Všečeková

Vedoucí práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL.M.

Plzeň 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně, s použitím pouze uvedených pramenů

V Holubicích 31. 3. 2012

Daniela Všečeková

*Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí diplomové práce
JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL.M. za její podporu a cenné rady při vedení
diplomové práce.*

*Zejména bych pak ráda poděkovala svému manželovi Standovi za velkou trpělivost a
morální podporu po celou dobu studia a svému tatínkovi za tichou, a přesto velmi
motivující podporu.*

ÚVOD	5
1. VYMEZENÍ POJMŮ	6
2. HISTORICKÝ VÝVOJ	8
2.1. OBDOBÍ DO ROKU 1918.....	8
2.2. OBDOBÍ OD ROKU 1918 DO ROKU 1950.....	12
2.3. OBDOBÍ OD ROKU 1950 DO ROKU 1989.....	15
2.4. OBDOBÍ PO ROCE 1989.....	16
3. ZÁKON Č. 218/2003 SB., O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE	18
4. SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE Z POHLEDU TRESTNÍHO PRÁVA HMOTNÉHO	20
4.2.1. Účinná lítost	22
4.2.2. Promlčení trestního stíhání.....	23
4.2.3. Zahlazení odsouzení.....	24
4.3.1. Druhy trestních opatření.....	26
5. RESTORATIVNÍ JUSTICE, ZÁKLADNÍ PRINCIPY	31
TRESTNÍHO ŘÍZENÍ VE VĚCECH MLADISTVÝCH.....	31
5.1. RESTORATIVNÍ JUSTICE	31
5.2. OCHRANA SOUKROMÍ MLADISTVÉHO	31
5.3. SUBJEKTY TRESTNÍHO ŘÍZENÍ	35
5.3.1. soud, státní zástupce	35
5.3.2. obhájce	38
5.3.3. Zákonný zástupce.....	39
5.4. VYŠETŘENÍ DUŠEVNÍHO STAVU MLADISTVÉHO	40
5.5. VAZBA	41
5.5.1. Výkon vazby	43
5.5.2. Délka vazebního stíhání.....	45
5.5.3. Přezkoumání důvodů vazby.....	46
5.5.4. Vazební zasedání.....	47
5.5.5. Nahrazení vazby jiným opatřením.....	48
5.6. ŘÍZENÍ	49
5.6.1. Přípravné řízení	49
5.6.2. Předběžné projednání.....	50
5.6.3. Hlavní líčení a veřejné zasedání.....	50
5.7. ZVLÁŠTNÍ ZPŮSOBY ŘÍZENÍ	51
5.7.1. Narovnání	52
5.7.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání.....	54
5.7.3. Odstoupení od trestního stíhání.....	55
5.8. PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA	56
5.8.1. Probace.....	58
5.8.2. Mediace.....	59
6. SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE V SR.....	60
6.1. OCHRANA OSOBNOSTI A PRÁV MLADISTVÉHO	63
6.2. VAZBA MLADISTVÉHO	63
6.3. DORUČOVÁNÍ	64
6.4. MÍSTNÍ PŘÍSLUŠNOST	64
6.5. ODKLONY	64
7. DELIKVENTNÍ MLÁDEŽ VE VÝZNAMNÝCH MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH	66
8. ÚVAHY DE LEGE LATA, DE LEGE FERENDA	69
9. ZÁVĚR.....	73
10. RESUMÉ.....	89

Úvod

Trestná činnost mladistvých je závažným a globálním problémem naší doby, která vyžaduje odborný a zejména citlivý přístup nejen orgánů činných v trestním řízení, ale i dalších odborníků, kteří se uplatňují v činnosti s delikventní mládeží. Jelikož jsem studovala pedagogiku a mám tedy velmi blízko k mládeži jako takové a jelikož se v posledních letech setkávám s velmi živými diskusemi na téma trestné činnosti mladistvých delikventů, rozhodla jsem se této problematice věnovat i v této práci.

V této práci se věnuji spíše procesněprávním aspektům právní úpravy trestání mladistvých pachatelů, a protože jsem si vědoma obsáhlosti této oblasti, byla jsem nucena některé kapitoly pojednat spíše stručněji a zaměřit se detailněji pouze na vybraná specifika trestního řízení ve věcech mladistvých. Bylo by dle mého názoru na místě věnovat několik odstavců i problematice psychologické a sociologické, která je s tímto tématem úzce spjata, ale z výše uvedených důvodů jsem byla, bohužel, nucena tyto kapitoly z obsahu práce vypustit, stejně jako otázky kriminality dětí mladších patnácti let, resp. její zákonné úpravy.

V úvodní části jsem se pokusila stručně vysvětlit základní pojmy trestního práva a následně jsem nastínila historický vývoj právní úpravy trestního práva a zvláště trestního práva procesního týkajícího se mládeže.

V další části práce jsem se pokusila přiblížit základní zásady trestního řízení z pohledu mladistvých pachatelů dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ale i dle trestního řádu.

V dalším textu již věnuji konkrétnímu rozboru právní úpravy trestního řízení ve věcech mladistvých v ČR. Vzhledem k tomu, že každé právní odvětví zahrnuje úpravu hmotněprávní i procesněprávní, a tyto jsou spolu úzce provázány, pokusila jsem se alespoň nastínit základní hmotněprávní instituty spjaté s otázkami trestního řízení ve věcech mladistvých a posléze se zabývám problematikou procesněprávní, kterou považuji za stěžejní v této práci.

V samotném závěru své práce se stručněji rozepisují o soudnictví ve věcech mládeže v SR a právní úpravám, vztahujícím se k mladistvým z pohledu významných mezinárodních dokumentů.

Závěrečnou kapitolou mé práce jsou pak úvahy de lege ferenda, s nástinem možností řešení „třecích ploch“, jež se vyskytují v praxi soudů a jiných, v oblasti mládeže činných institucí.

1. Vymezení pojmů

Základní pojmy podstatné pro trestní řízení ve věcech mladistvých vymezuje Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (dále „ZSM“) ve svém ustanovení § 2. ZSM je, jak jsem již zmínila, *lex specialis* k trestnímu zákonu a trestnímu řádu a proto se bez vymezení některých pojmů neobejde.

Mládeží pak zákon rozumí dvě skupiny osob a to děti mladší patnácti let a mladistvé.

Dítětem mladším patnácti let je osoba, která v době spáchání činu jinak trestného nedovršila patnáctý rok věku. Je třeba upřesnit, že osoba dovrší patnáctý rok věku uplynutím dvacáté čtvrté hodiny dne, který se číslem shoduje se dnem, v němž se narodila. To znamená, že čin spáchaný v den patnáctých narozenin není proviněním, ale stále ještě činem jinak trestným.¹

Mladistvým je dle trestního zákona (dále „TZ“) osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku a nepřekročila osmnáctý rok věku. Při posuzování, zda jde o mladistvého, je třeba přihlížet ustanovení § 89 odst. 15 TZ, o počítání časového určení. Za mladistvého je proto možno považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovršil patnáctý rok věku.

¹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – soudu pro mládeže ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006: Pokud zákon č. 218/ 2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů, používá v hlavě třetí pojmu „dítě mladší patnácti let“, označuje tak toho, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku, jak je vymezeno v ustanovení § 2 písm. c) tohoto zákona. Skutečnost, že dítě po spáchání činu jinak trestného již dovršilo patnáctý rok věku, nebrání zahájení řízení podle hlavy třetí a uložení opatření podle § 93 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb.

Trestným činem se rozumí protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný čin a který vykazuje znaky uvedené v zákoně. Trestné činy se pak dělí na přečiny a zločiny. Trestným činem je nejen dokonáný trestný čin, ale také příprava, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc k trestnému činu. Příprava je trestná jen u zvlášť závažných zločinů za podmínky, že to trestní zákoník u příslušného trestného činu ve zvláštní části výslovně stanoví. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou pak všechny trestné činy, které nejsou přečiny. U mladistvého se trestným činem rozumí provinění.

Protiprávním činem se podle zákonného vymezení rozumí provinění, trestný čin a čin jinak trestný, což jsou kategorie, které se liší pouze věkovým rozmezím pachatelů, jež je mohou spáchat.

Provinění trestný čin spáchaný mladistvým. Jde tedy jen o jiné terminologické označení pro trestný čin. Jednotlivé trestné činy nazývané u mladistvých provinění jsou stanoveny v trestním zákoně, resp. v trestních zákonech. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže sám žádná provinění nevymezuje, a proto výslovně zdůrazňuje, že nestanoví-li tento zákon jinak, platí posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákon.

Činem jinak trestným je pak čin svou podstatou stejný jako trestný čin podle trestního zákona, ale není trestný z důvodu nedostatečného věku pachatele, tj. jeho trestní neodpovědnosti. Čin jinak trestný může zaprvé spáchat dítě mladší patnácti let, dále osoba nepřičetná anebo mladistvý, jež nedosáhl potřebného stupně rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl poznat nebezpečnost svého jednání pro společnost nebo své jednání ovládat, ale také jej může spáchat i osoba trestně odpovědná, jejíž čin však nedosáhl zákonem požadovaného stupně nebezpečnosti činu pro společnost, tj. nebyla naplněna materiální stránka trestného činu.

Požadovaný stupeň nebezpečnosti je pak u dospělých pachatelů vyšší než nepatrný, u mladistvých pak vyšší než malý. Existují tedy 2 typy činu jinak trestného, ale ve zmíněném vymezení má zákon na mysli první z uvedených typů, tedy čin dítěte mladšího patnácti let, osoby nepřičetné či mladistvého, jež není dostatečně rozumově a mravně vyspělý.²

²Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Brno: C.H.Beck, 1. vydání, 2009, s. 798.

Zákonným zástupcem je rodič mladistvého (§ 27 odst. 1 obč. zákoníku, § 34 odst. 1, § 36, § 37, § 49 zákona o rodině), není-li zbaven rodičovských práv.

Pokud jeden z rodičů zemřel, popř. je zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena nebo je neznámého pobytu, vykonává práva zákonného zástupce druhý z rodičů. Dále se za zákonného zástupce mladistvého považuje osvojitel osvojeného mladistvého a poručník mladistvého (viz § 78 zákona o rodině). Jestliže zákonný zástupce nemůže vykonávat svá práva (např. z důvodu kolize zájmu) a hrozí nebezpečí z prodlení, ustanoví se mladistvému opatrovník k výkonu těchto práv.

Orgán činný podle ZSM: Policie ČR při plnění úkolů v trestním řízení³, státní zástupce⁴ a soudy pro mládež⁵

Orgán sociálně-právní ochrany dětí jsou orgány sociálně právní ochrany, které jsou uvedeny v § 4 z. č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Příslušným orgánem sociálně právní ochrany dětí z pohledu zákona č. 218/2003 Sb., je pověřený pracovník obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

2. Historický vývoj

Oblast trestního práva patřila odedávna k těm sférám, kde se konflikty individuální i sociální prezentovaly ve své nejotevřenější podobě. V jeho charakteru se odrážely dobové problémy a způsoby jejich řešení často drsným přímočarým způsobem, který nevyžadoval dešifrování, jako v jiných právních odvětvích. Z tohoto lze získat i představu o tom, jaké bylo postavení nedospělého provinilce, který se dopustil podle tehdy platných norem závažného deliktu.

³ ust. § 12 TR a závazný pokyn policejního prezidenta č. 130/2001

⁴ ust. § 6 a § 7 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství a pokynu obecné povahy poř. č. 10/2003

⁵ jsou jimi zvláštní senáty nebo v zákonem stanovených případech předseda takového senátu anebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu, kterým přísluší projednávat provinění mladistvých a činy jinak trestné dětí mladších patnácti let. Soudy pro mládež tvoří zvláštní systém specializovaných soudů v rámci stávající obecné soustavy soudů.

2.1. Období do roku 1918

Většina starověkých společností nakládala s nedospělci stejně, jako s dospělými pachateli, podrobovala je stejným trestním procedurám a ukládala jim stejné tresty.

Prvý psaný, více než 2000 let starý *Hammurabího zákoník* měl mezi svými 300 ustanoveními i články upravující postih pachatele dolůzních a kulpózních deliktů. Vycházel z principu, že silnější nemá zraňovat slabšího a založil společenský pořádek na individuálních právech a právní zásadě nazývané o té doby *lex talionis* (oko za oko). Ta platí bez ohledu na věk pachatele.

Rozhodující je zde postavení v rodině a společnosti, které bezkonkurenčně zaujímal hlava rodiny nesoucí plnou odpovědnost i za svoji manželku a děti. Jakákoliv neposlušnost se trestala velmi tvrdě a bez prodlení. Např. článek 195 stanoví: „*jestliže syn uhodí otce, budou mu uřaty obě ruce*“.

Přejdeme-li od babylonské kultury až k právu starověkého Říma zjistíme, že i zde otcové oplývali prakticky ničím nebo jen nepatrně omezenou autoritou hlavy rodiny, jejichž důsledky mohly být pro ostatní příslušníky domácnosti velmi drastické: otec mohl své děti z jejich neposlušnost nejen tělesně trestat, ale mohl je i prodat do otroctví. Setkáme se zde však již s věkovým vymezením období dětství, které podle *Justiniánových zákonů* končilo sedmi lety, kdy již nastupovala odpovědnost za vlastní jednání. Tím se dostáváme k ústřednímu pojmu mládí tj. dětství a dospívání, jehož definice v historicko-sociálních souvislostech bezprostředně souvisí s otázkami trestní odpovědnosti nedospělců.⁶

V Českém zemském právu se dospělost určovala do 16. století podle vyspělosti tělesné, která se zjišťovala úředním ohledáním. Na Moravě se odstranilo ohledání dříve než v Čechách.⁷ Tedy na Moravě na sklonku 15. století již nastává dospělost dosažením určitého počtu let, který se lišil podle pohlaví a podle stavu, k němuž určitá osoba přináležela. Ohledání tak ustupuje věkovému limitu, byť stanovenému tímto způsobem. Příkladem uvádím dosažení dospělosti, zmíněné v Knize Tovačovské a Drnovské:

- Pacholík panský - 16 let
- Zemanský pacholík – 17 let
- Selský pacholík – 18 let

⁶ Válková, H. Dünkel, F. – Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. Praha: Leges, 1991-1992

⁷ poslední známý případ ohledání byl dokumentován v roce 1486

- Děvečka šlechtična – 14 let
- Zemanská děvečka - 15 let
- Selská děvečka – 16 let

Zato v Čechách teprve **Zřízení zemské z roku 1549** předepisuje pro dosažení zletilosti věk 20 let. **Obnovené zřízení zemské z roku 1627** přijímá za hranici u pohlaví mužského 20 let, u ženského 15 let. Tato hranice byla přijata i v **Koldínových právech městských**, která zároveň zavádí zásadu trestání nedospělých pachatelů, která upřednostňovala pokutu před trestem.⁸

V tomto nejstarším období neexistovala žádná právní úprava, ze které by bylo možné usuzovat na právní postavení osob nedospělých.

Prohlášením Koldínových městských práv za podpůrný pramen moravského zřízení otevřelo cestu k unifikačním snahám, jejichž výsledkem v oboru trestního práva se stal **Hrdelní řád císaře Josefa I. z roku 1707 (Josefina)**, vydaný pro Čechy, Moravu a Slezsko. Hrdelní řád soudní obsahoval zejména procesní právo a zachovával podpůrně v platnosti Carolinu a dosavadní právo zemské a městské. Josefina prohlašovala věk mladistvý všeobecně za polehčující okolnost. Článek XVII, okolnosti zmírňující trest, stanoví, že „*pachatel je mladý a proto rozumu nedostatečného, když chlapec ještě nedosáhl věku osmnácti let a dívka patnácti let.*“ Nedospělí nesměli být podrobeni mučení a neměli svědeckou způsobilost.

Constitutio Criminalis Carolina (C.C.C.) je považována za základ středověkých trestních zákoníků, a zmiňovala se o mladistvých v článku CLXXIX, který stanovil mírnější posuzování trestných činů mladistvých. V ustanovení nebyla stanovena mez naprosté beztrestnosti, vše se ponechávalo soudcovskému uvážení. Článek CLXIV pak stanovil další pravidlo, podle kterého neměl být pachatel krádeže do čtrnácti let trestán smrtí. Avšak, pokud by se jednalo o krádež velkou nebo by byly zjištěny jiné závažné okolnosti a pachatel se blížil věku čtrnácti let, mohl být i trest smrti uložen.

Hrdelní řád Marie Terezie (Constitutio criminalis Theresiana) z roku 1768 byl první společný rakouský hrdelní řád, který konečně pojednával o osobách mladistvých v I. díle v článku 11. § 6 a rozlišoval delikventy tří věkových období:

- dětství (Kindheit) - do 7. roku

⁸ „však člověk, let dospělých nedojda, jestli žeby koho z oumysla zabil aneb jaké jiné nešlechtnosti se dopustil: tehdy vedle zásluhy své a velikosti skutku, kteréhož dočínil, též také vedle spravedlivého přisežných uvážení pokutou spravedlivou ztrestán buď.“

- nedospělost (Unmündigkeit) – do 14. roku
- věk mladistvý (das weitere jugendliche Alter) – do 16. roku

Děti do sedmi let věku nebyly vůbec trestně odpovědné, u nedospělců ve věku do čtrnácti let byla snižená trestní odpovědnost a u mladistvých už nastupovala trestní odpovědnost plná. Hranice mezi dětmi a nedospělými byla plynulá – zde byl patrný vliv římského práva, když Theresiana rozlišovala mezi impuberes infantiae vel pubertami proximi:

- Infantes a impuberes infantiae proximi (děti a nedospělci bližší sedmému roku) – trestní odpovědnost byla vyloučena. Tělesně trestat mohli pouze rodiče, učitelé či soud, a to pouze pokud se zjistilo, že si děti byly vědomy svého činu a činu se dopustily tzv. „zlovolně“
- Impuberes pubertami proximi a puberes – u těchto osob byly připuštěny řádné tresty, avšak trest smrti byl ve většině případů vyloučen. Pouze u zvláště těžkých okolností, při kterých doznávala platnost zásady malitia supplet aetatem⁹, mohl být trest smrti uložen i zostřen.
- Věk mladistvý – mladistvý do 16 let byli již plně trestně odpovědní

Theresiana však uznávala jako polehčující okolnost stáří do 16 let věku, jestliže zde byla naděje na polepšení pachatele.¹⁰

Dětství a dospívání jako vědomě chápaná, určitá věkem ohraničená životní fáze, která se vyznačuje řadou specifíků, oproti období dospělosti, byla poprvé reflektována trestním právem až v 19. století. S věkem operovaly sice již mnohem starší kodexy¹¹, rozhodujícím pro uložení mírnější sankce však nicméně ani zde nebyl věk sám o sobě, ale schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání. Jednotně chápané a časově ohraničené období nedospělosti zde ještě citelně chyběly. Teprve osvícenský liberalismus přinesl obrat v chápání mládí jako určité formy patologie. Tehdejší reformní hnutí usilovalo především o změnu soudního řízení a sankčního systému uplatňovaného vůči mladistvým.¹² Jako příklad tohoto vlivu je třeba zmínit *Všeobecný*

⁹ zlá vůle nahrazuje nedostatek věku

¹⁰ Zezulová, J. Trestní zákonodárství nad mládeží. Brno, MU, 1997, s.17

¹¹ např. podle Freiburského trestního práva z 12. století je nízký věk důvodem mírnějšího potrestání

¹² Válková, H. Dünkel, F. – Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. Praha: Leges, 1991-1992, s.18

zákoník o zločinech a jejich potrestání z roku 1787, Západohaličský trestní zákon z roku 1796 a Trestní zákon z roku 1803.

Rakouský trestní zákon z roku 1852 dělil mládí z hlediska trestní odpovědnosti na:

- věk dětský – do dovršení 10. roku – období naprosté nepřičetnosti, tedy úplného vyloučení trestní odpovědnosti
- nedospělost – od 10. do dovršení 14. roku – období zmenšené přičetnosti, tedy zmenšené trestní odpovědnosti
- věk mladistvý – od 14. do dovršení 20. roku věku – období mírnějšího trestání

Zajímavostí byla tzv. zmenšená přičetnost nedospělců, která znamenala vyloučení trestní odpovědnosti za přečiny a přestupky a vyvozena byla trestní odpovědnosti pouze za spáchání zločinů.¹³ Jako trest bylo v těchto případech možné zavřít nedospělce ve zvláštním oddělení věznice na dobu od 1 do 6 měsíců (odděleně od dospělých), to vše s přihlédnutím k povaze trestného činu, věku pachatele a povaze mysli pachatele. Důležité je, že jako obecná polehčující okolnost byl stanoven věk do 20 let¹⁴.

Přelom 19. a 20. století znamenal změnu přístupu k trestání mladistvých delikventů. Snaha o změny se odrazila především v osnově *Zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých (Osnova)*, která byla opakovaně v roce 1907 a poté v roce 1909 předkládána panské sněmovně. Osnova vsunula mezi dětství a dospělost přechodný stupeň mladistvých – věk od 14 do 18 let, nazvaný obdobím pochybné přičetnosti. Důsledkem pochybné přičetnosti byl soudní přezkum každého jednotlivého případu ve vztahu k duševnímu vývoji a jeho stupně dosažení pachatele. Již ze samotného názvu Osnovy jasně vyplývá snaha upravit trestání mladistvých osob odchylně od osob dospělých. Přestože byl návrh zákona ještě několikrát přepracován, zákonem se po rozpadu Rakouska-Uherska nestal.¹⁵

2.2. Období od roku 1918 do roku 1950

Po vytvoření samostatné Československé republiky v roce 1918 platily na jejím území dřívější trestní zákony, na území Čech, Moravy a Slezska Rakouský trestní zákoník z roku 1852 a Trestní řád z roku 1873 a na území Slovenska a Podkarpatské

¹³ tyto se pak označovaly termínem „přestupky nedospělých“

¹⁴ § 264 odst. a) zákona 117/1852

¹⁵ v Rakousku došlo od 1. ledna 1909 u okresních soudů ke sloučení pravomoci poručenské s pravomocí trestních soudců. U ostatních soudů se měly trestní věci mladistvých příkazat jednomu soudci nebo senátu.

Rusi platilo právo uherské. Příznivější vývoj byl na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde byly zákonným čl. XXXVI/1908 a zák. čl. VII/1913 položeny základy trestního práva mládeže, zahrnující jak hmotněprávní ustanovení, tak zřízení nové soustavy soudů mládeže a úpravu řízení ve věcech mladistvých provinilců.

Bylo tedy zřejmé, že je třeba přistoupit k reformě trestního práva nad mládeží. Již v roce 1922 byl připraven první návrh, avšak parlamentu byl, bohužel, předložen až návrh další z roku 1930, který se v mnoha směrech nechal inspirovat z mezitím přijatých zákonů o soudnictví nad mládeží v Německu (1923) a v Rakousku (1928).¹⁶

Za stěžejní považují, že samostatné trestní právo a soudnictví ve věcech delikventní mládeže bylo konečně na území, tehdy československé republiky, upraveno ***zákonem ze dne 11. března 1931, č. 48 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží***, který nabyl účinnosti dnem 1. října 1931. V důvodové zprávě k tomuto zákonu se tehdy psalo: „*Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž, že je zapotřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl..... Čeliti tomuto zlu zavčas a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž opatřeními výchovnými, směřujícími k mravní záchraně a k polepšení mladistvého, je tu příkazem humanity a rozumné kriminální politiky....*“

Zmiňovaným kulturním světem, jehož myšlenky inspirovaly i československé zákonodárce, byly zejména evropské země, které kodifikovaly samostatné trestní právo mládeže (Nizozemí 1921, Dánsko 1922, Německo 1923, Švédsko 1924, Španělsko 1925, Itálie 1926, Francie 1927, Rakousko 1928). K nim se tedy připojilo svým moderně koncipovaným zákonem v roce 1931 i nově vzniklé Československo, které tím zároveň navázalo i na snahy bývalého Rakousko-Uherska, jehož byly české země po staletí součástí.

Československý zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 zásadně upravil trestní odpovědnost mladistvých ve věku 14 až 17 let a trestněprávní následky jejich činů již označených názvem provinění, ale i koncipoval účel a zvláštní odchylky trestního řízení ve věcech mládeže. Obsahoval i řadu organizačních norem,

¹⁶ Válková, H. Dünkel, F. – Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. Praha: Leges, 1991-1992

vytvářejících specializovanou organizační soustavu soudnictví v trestních věcech mládeže. Ponechal také výkon soudní pravomoci poručenského a trestního soudu mládeže oddělený a současně zdůraznil potřebu úzké spolupráce obou těchto specializovaných justičních složek.

Už tehdy se trestná činnost zásadně projednávala v trestním řízení proti mladistvým, kde se uplatnily obecné trestněprocesní předpisy pouze v případě, že zákon o trestním soudnictví nad mládeží speciální úpravu neobsahoval.

Zákon především v zájmu zkrácení řízení ve věcech mladistvých značně zjednodušoval trestní proces.

Velký význam se již tehdy přikládal i důkladnému zjištění osobních a rodinných poměrů mladistvého provinilce, čemuž sloužily především zprávy okresních úřadoven pro péči o mládež, jakási pomocná zařízení pro soudní péči o mládež, poručenského soudu a informace tzv. převědných osob, kteří mohli podat důležité informace pro řízení a rozhodování soudu o poměrech mladistvého. Zákon upravoval i alternativy vazebního stíhání mladistvých, odchylky hlavního líčení v zájmu omezení jeho možných nepříznivých vedlejších dopadů na mladistvého obviněného, rozšiřoval okruh osob oprávněných podat ve prospěch mladistvého opravný prostředek a řadu dalších, na tu dobu velmi progresivních norem. V zákoně o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 je patrná jasná snaha o upřednostnění výchovy před represí.¹⁷

Bohužel, tento velmi moderní zákon upravoval trestní odpovědnost, procesní postavení mladistvého a průběh proti němu vedeného trestního řízení u všech mladistvých žijících na území tehdejšího Československa pouhých osm let (1. 10. 1931 – 29. 9. 1938), tedy do okamžiku, kdy došlo na základě tzv. mnichovské dohody v září 1938 k odtržení československého pohraničí a jeho přičlenění k Velkoněmecké říši.

16. března 1939 došlo tzv. Výnosem vůdce a říšského kancléře k jednostrannému vyhlášení Protektorátu Čechy a Moravy. Zatímco výnosem bylo rozděleno obyvatelstvo žijící na území Protektorátu do několika skupin s odlišným právním režimem. Na ty obyvatele Protektorátu, kteří se stali na základě říšských předpisů německými státními příslušníky, resp. říšskými občany, se vztahovaly německé právní předpisy a podléhali

¹⁷ Tu vyjádřil jasně i v ustanovení upravujícím výběr soudců mládeže, kde je jedním z přednostních hledisek pro ustanovení do funkce soudce mládeže odborné pedagogické vzdělání.

německé soudní pravomoci, v této souvislosti podléhali německé soudní jurisdikci a vztahoval se na ně německý zákon o soudnictví nad mládeží (Jugendgerichtsgesetz z roku 1923), později nahrazený novým zákonem (Reichsjugendgerichtsgesetz z roku 1943. Na ostatní mladistvé, kteří se stali 16. 3. 1939 státními příslušníky Protektorátu Čechy a Morava, se vztahoval dosavadní zákon o trestním soudnictví na mládeží roku 1931, pokud se ovšem nedopustili trestné činnosti namířené proti Německé říši, kdy se i u nich uplatňovaly drakonické německé trestní předpisy. Konečně třetí, početně nezanedbatelnou skupinu mladistvých žijících na československém území představovala židovská mládež, jejíž postavení bylo vzhledem k aplikaci tzv. norimberských rasových zákonů, ve srovnání s oběma skupinami nesrovnatelně horší.

Toto více, než šestileté násilné přerušení plné působnosti zákona o trestním soudnictví nad mládeží na území Československa skončilo až dnem 4. května 1945, který poválečná československá vláda určila jako poslední den tzv. nesvobody. Od té doby se začal zákon z roku 1931 uplatňovat opět vůči všem mladistvým na území tehdejšího Československa.

Platnost zákona o trestním soudnictví nad mládeží však již neměla mít dlouhého trvání, neboť vzápětí po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 byly zahájeny práce na novém trestním zákonu, koncipovaném v duchu sovětského trestního zákonodárství, kde již přirozeně nebylo místo pro samostatné trestní právo mládeže. Novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb. byl pak progresivní zákon z roku 1931 bez náhrady k 1. 8. 1950 zrušen. Tímto na dlouhou dobu ustaly veškeré zásadní snahy o modernizaci soudnictví nad mládeží.¹⁸

2.3. Období od roku 1950 do roku 1989

Po dobu 63 let tak samostatné trestní právo mládeže v ani bývalém Československu, a po rozpadu československé federace v roce 1993, ani v České republice, neexistovalo. Několik ustanovení převzatých ze zákona z roku 1931 do trestních kodexů z let 1956 a 1961 sice alespoň částečně zohledňovalo specifika věkové kategorie dospívajících, nebyl to ale ucelený, specializovaný systém justice mládeže, jak tomu bylo v minulosti. Kromě toho docházelo postupem doby i k vypouštění některých důležitých ustanovení, z nichž zřejmě nejpodstatnější bylo zbavení

¹⁸ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

prokurátora možnosti zastavit trestní stíhání mladistvého ze stejných důvodů, pro jaké mohl upustit soud od jeho potrestání. Tuto možnost obsahovaly ještě trestní řády z let 1950 a 1956, avšak do trestního řádu z roku 1961 již toto ustanovení převzato nebylo.

Začátkem 80. let začaly přípravy na rekonstrukci trestních zákonů, a v souvislosti s nimi věnovala veškerou energii značná část naší odborné veřejnosti na prosazení a rozšíření rejstříku výchovných opatření pro mladistvé pachatele. Základními tématy byla možnost uložit v rámci podmíněného odsouzení určité přiměřené závazky, pokyny či povinnosti, prostřednictvím nichž by došlo k zapojení mladistvých do ambulantně prováděných sociálně výchovných programů, kurzů sociálních dovedností, veřejně prospěšných prací. Ačkoliv u nás již existovaly studie věnované problematice ambulantních opatření, nebyla tato opatření, mimo jiné ukládaná mladistvým pachatelům v jiných evropských státech, ještě schopna se prosadit.

V 90. letech pak byly konečně přijaty novely trestních kodexů (novela tZ č. 175/1990 Sb., novela trestního řádu č.178/1990 Sb.). Ačkoliv se do těchto novel nepodařilo prosadit návrhy z let osmdesátých, nelze nevidět změny, které přinesly tyto novely trestních kodexů, i když nelze jednoznačně charakterizovat tyto změny pozitivně. V rámci novely trestního zákona došlo k rozšíření rejstříku trestů, které lze uložit mladistvému, o trest vyhoštění a za určitých podmínek trest zákazu činnosti na dobu až pěti let, dále došlo k rozšíření případů, kdy nastávají po vykonání určitých trestů (peněžitý trest, trest propadnutí věci) u mladistvého účinky odsouzení ihned po výkonu těchto trestů.¹⁹

I přesto se však některé moderní prvky zákona z roku 1931 uchovaly ve více či méně modifikované podobě i ve znění trestního zákona a trestního řádu z roku 1961 až do nabytí nyní platného zákona č. 218/2003 Sb.

2.4. Období po roce 1989

Reforma trestního práva, realizována po roce 1989 prostřednictvím početných, někdy více, někdy méně významných, novel trestního zákona a trestního řádu se legislativní úrovně soudnictví ve věcech mladistvých významněji nedotkla, ale projevila se především v aplikační praxi, která začala u mladistvých hojně využívat nových

¹⁹ Zezulová, J. Trestní zákonodárství nad mládeží. Brno : Masarykova univerzita v Brně , 1997. ISBN 80-210-1643-4.

trestněprávních i trestněprocesních institutů. Šlo o, nový alternativní trest obecně prospěšných prací, podmíněné upuštění od potrestání a také odklony od trestního stíhání ve formě narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.

Tato alternativní řešení trestních věcí neumožňovala reagovat v dostatečné míře na zvláštnosti kriminality dopívajících, jelikož se týkala všech pachatelů, bez ohledu na jejich věk. Jedinou výjimku představoval v roce 2001 nově zakotvený institut zániku nebezpečnosti trestného činu spáchaného mladistvým, který se svým charakterem blížil spíše účinné lítosti, kdy za splnění zákonem stanovených podmínek došlo u jednání ohrožených trestní sazbou nepřevyšující pět let k zániku jejich trestnosti. V praxi se však tato změna, účinná od roku 2002, nijak významněji neprojevila zřejmě i proto, že jí v souvislosti s přípravou zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., který je účinný od 1. ledna 2004 nebylo věnováno dostatek pozornosti ani v rámci profesního školení, ani v odborné literatuře. Tato zamýšlená změna byla následně ve zpřesněné a rozšířené podobě pod výstižnějším názvem „účinná lítost“ posléze převzata do nového zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

V průběhu roku 2000 byl připraven a v září 2000 vládou schválen věcný záměr nového zákona, který se měl zaměřit na soudnictví ve věcech mládeže po vzoru zákona z roku 1931 a pracovní skupině bylo uloženo předložit do konce roku jeho paragrafované znění. Pod názvem – „Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže“ byl návrh paragrafovaného znění tohoto zákona vládě počátkem roku 2001 skutečně předložen, ale ta jej schválila až v červenci 2001, a proto jej až v srpnu mohla postoupit k projednání parlamentu. Návrh však projednal a schválil pouze petiční výbor, zatímco výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu projednávání přerušil se zdůvodněním, že mu na jeho zodpovědné projednání chybí čas. Poslanecká sněmovna v reakci na výše uvedené ze stejného důvodu návrh vyřadila z projednávání. Situace se stala příznivější až po červnových volbách v roce 2002, kdy se nově vytvořená vláda rozhodla návrh zákona znovu, ještě na podzim roku 2002, projednat. Na základě připomínek ze strany resortu školství a národní obrany doznal návrh zákona pouze dvou významnějších změn: vypuštěn byl nově navrhovaný institut ochranné rodinné výchovy a z působnosti zákona byla vyjmuta věková kategorie mladých dospělých, tj. osob ve věku od 18 do dovršení 21 let.

Takto pozměněný vládní návrh zákona byl projednán a schválen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky na doporučení ústavněprávního výboru dne

21. 5. 2003, senát jej pak definitivně schválil dne 25. 6. 2003. Po podpisu prezidentem republiky byl pak nový zákon pod č. 218 uveřejněn v části 79 Sbírky zákonů a nabyl účinnosti dnem 1. 1. 2004.²⁰

3. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM), jenž se stal účinným 1. 1. 2004, vyplňuje mezeru, která vznikla v 50. letech minulého století, kdy bylo zákonem č. 86/1950 Sb. zcela odstraněno samostatné a specifické trestní soudnictví mládeže. V průběhu 60. let sice tehdejší Výzkumný ústav kriminologický prosazoval na základě svých výzkumů obnovení samostatného trestního soudnictví nad mládeží, tyto snahy ovšem nebyly z důvodu srpnové invaze a následné okupace naplněny.

Důvodem prací na ZSM byla nutnost reagovat na vývoj kriminality mládeže související s měnícím se sociálním rozvrstvením a změnami hodnot společnosti, chybějícími etickými a morálními principy ve výchově, rozvojem médií, kdy trestní zákon a trestní řád byli pro řešení této problematiky nedostačující. Problematika trestní odpovědnosti, trestání a trestního stíhání mladistvých byla až do účinnosti ZSM řešena v zákoně č. 140/1961 Sb. trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

ZSM řeší podmínky, postup a rozhodování ve věcech protiprávních činů dětí mladších patnácti let (činy jinak trestné), mladistvých (provinění) a dále výkon soudnictví pro mládež. Jejím základem jsou obecné zásady, základy trestní odpovědnosti mladistvých a sankce ukládané za provinění mladistvých, jakož i potřebné odchylky v trestním řízení, které vyplývají ze specifík řízení ve věcech mladistvých.

Základní myšlenkou ZSM je, aby se každý, kdo se dopustil protiprávního jednání, a to jak mladistvý, tak dítě mladší 15let, a jeho čin je projednáván podle tohoto zákona, mohl podle svých sil, schopností odčinit škodu, vzniklou škodlivým jednáním, aby byl tento přiměřeně ke svému věku, rozumové a mravní vyspělosti nejen potrestán, ale aby i poté našel přiměřené společenské uplatnění. Oproti předchozím úpravám je

²⁰ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

zde zdůrazněna potřeba obnovy narušených sociálních vztahů a integrace mladistvého do širšího sociálního prostředí. Důraz je kladen též na prevenci škodlivého jednání.

Jako velmi pozitivní krok zde vnímám využití poznatků získaných jednak komparativní analýzou zahraničních trestněprávních předpisů a zkušeností, ale i navázání na tradice prvního československého zákona o trestním soudnictví nad mládeží.

Zároveň je zde vyzdvížena potřeba zvláštního způsobu zacházení, individuálního posouzení se zřetelem na všechny okolnosti daného trestného činu, osobnost mladistvého, ale i jeho zdravotní stav, potřeby poškozeného a jejich blízkého sociálního okolí, tak, aby byly znovuobnoveny sociální i právní vztahy, které se odráží i v potřebě respektu národnostní, kulturní i náboženské tradice mladistvých, i mladších 15ti let.²¹

Zákon o soudnictví nad mládeží se vztahuje na dvě věkové skupiny mládeže:

- ***na děti mladší patnácti let***
- ***na mladistvé*** (pro účely tohoto zákona jsou to ti, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku)²²

Podpůrně se pak problematikou trestního řízení mladistvých a nezletilých ve větší míře zabývají:

- ***zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů,***
- ***zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen TR)***
- ***zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ)***
- ***zákon č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů***
- ***zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby***
- ***zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí,***

²¹ Důvodová zpráva k návrhu ZSM.

²² www.epravo.cz. [Online] 5. 02 2003. [Citace: 15. 01 2011.] <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>.

- *zákon č. 94/1963, o rodině, ve znění pozdějších předpisů,*
- *zákon č. 99/1963, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen OSŘ)*
- *zákon č. 109/2002, o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.*

4. Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu trestního práva hmotného

4.1. Trestní odpovědnost mladistvých

Koncepce trestní odpovědnosti je koncepcí trestní odpovědnosti relativní, která je kromě dovršení stanoveného věku v době spáchání trestného činu *podmíněna i dosažením určité míry mravní a rozumové vyspělosti* a navazuje tím na úpravu zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží, která obdobně vycházela z tzv. podmíněné přičetnosti závislé na dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého v době činu. Mladistvý byl trestně odpovědný pouze tehdy, pokud dosáhl takového stupně vývoje po stránce intelektuální (schopnost rozpoznávací) a po stránce mravní (schopnost určovací), obvyklým u jeho vrstevníků, a umožňoval mu rozpoznat bezprávnost svého jednání a podle toho toto jednání usměrnit.²³ Značná zaostalost v době činu, jakožto kritérium, byla považována za zvláštní důvod vylučující trestnost mladistvého. Zaostalým byl mladistvý, který nedosáhl takového stupně vývoje po stránce intelektuální (schopnost rozpoznávací) nebo po stránce mravní (schopnost určovací), jaké zpravidla dosahují jeho normální vrstevníci, přičemž tato zaostalost musela být značná s tím, že značně zaostalým byl takový mladistvý, který přes svůj věk nedosáhl takového stupně vývoje intelektuálního nebo mravního, jak bylo obvyklé.

Zásadní je však skutečnost, že zákon č. 218/2003 Sb. bere na vědomí známou věc, totiž že stupeň rozumové a mravní vyspělosti, zejména okolo 15 let věku, je u

²³ „mladistvý není však trestný také, nemohl-li pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání“

jednotlivých mladistvých velmi rozdílná, a proto stanoví, že „*mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný*“²⁴. Z pohledu teorie trestního práva hmotného § 25 TZ je pro trestní odpovědnost klíčový matrikový věk, tedy věk počítaný od data narození, uvedeného v matrice. Vedle tohoto věku je třeba zmínit i **mentální věk**, který vyjadřuje celkovou vyspělost jedince, tzn. jeho biologickou, psychickou a sociální úroveň, která podmiňuje rozpoznávací a určovací schopnost pachatele.

Relativní trestní odpovědnost zkoumá zralost jedince v případě pochybností, kdy zohledňuje mentální věk, dosažený stupeň vývoje u konkrétního jedince a umožňuje na něj reagovat v rámci základů trestní odpovědnosti. Důsledkem tedy může být, že konkrétní zjištěný nesoulad mezi matrikovým a mentálním věkem může vyvolat stejné účinky, které jinak má nepřičetnost jedince. Naproti tomu *trestní odpovědnost absolutní* nedovoluje zohlednit opožděný vývoj jako důvod vylučující trestní odpovědnost mladistvého, pokud nemá povahu duševní poruchy a vzápětí i nepřičetnosti. „*Rozumovou a mravní vyspělost mladistvého je třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou těchto složek (nikoliv izolovaně), jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých, přičemž ze zákonné úpravy nevyplývají odlišné podmínky pro stanovení úrovně rozumové vyspělosti a mravní vyspělosti; v obou případech platí, že pouze v odůvodněných pochybnostech podložených konkrétními zjištěními je na místě, aby tato otázka byla řešena na podkladě posudku znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, popřípadě psychologie.*“²⁵

§ 5 odst. 1 ZSM konstatuje, že trestní odpovědnost mladistvého je vymezena kritérii, kterých jinak trestněprávní teorie i trestní zákon používají pro vymezení přičetnosti tak, že pojem duševní poruchy nahrazuje pojmem rozumové a mravní vyspělosti. Za podmínku přičetnosti v širším slova smyslu je pokládán určitý věk, a proto se citovaná úprava chápe jako speciální důvod nepřičetnosti, a nikoliv jako jiný samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost.

²⁴Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006

Zde je na místě podotknout, že obecná přičetnost (resp. nepřičetnost) je vázána na duševní poruchu jako projev chorobného stavu. Pojem relativní trestní odpovědnosti je však vázán na rozumovou a mravní vyspělost, která však není projevem choroby, ale pouze důsledkem toho, že dospívání dítěte je proces, který neprobíhá stejně, ve stejném časovém období. *Nepřičetnost* (§ 26 TZ) se opírá o dvě juristická kritéria - psychiatrické (duševní porucha jako příčina neschopnosti rozumové a(nebo) neschopnosti ovládací) a časové (duševní porucha existující v době spáchání, resp. páchaní činu). Jelikož je ustanovení § 5 odst. 1 zákona ZSM chápáno jako zvláštní důvod nepřičetnosti a je obdobou ustanovení § 26 TZ, tak i zde musí být splněno kritérium, spočívající v takovém nedostatku rozumové a mravní vyspělosti, jehož následkem je neschopnost rozumová a(nebo) ovládací, stejně tak nedostatek rozumové a mravní vyspělosti musí být dán v době spáchání činu²⁶.

4.2. Zánik trestnosti

4.2.1. Účinná lítost

Splnění podmínek účinné lítosti je třeba posuzovat přísně individuálně. Úpravu obsaženou v § 7 ZSM, je tedy potřeba aplikovat mnohem rozsáhleji, než je uvedeno v zákoně. Za jediné, nejdůležitější, kritérium by nemělo být proto považováno pouze to, zda mladistvý podnikl kroky ve smyslu podmínek § 7 ZSM před zahájením trestního stíhání, nebo až v jeho průběhu. Účinné lítosti je však třeba dát přednost, i když mohou být naplněny zákonné předpoklady pro užití odklonů v trestním řízení, neboť jde o hmotněprávní institut, o okolnost způsobující zánik trestnosti činu bránící odsouzení mladistvého i přijetí opatření. Tyto odklony blíže specifikuji v kapitole 6.5. této práce.

Je třeba především odkázat na judikaturu k účinné lítosti, která v zásadě vychází z toho, že dobrovolnost jako podmínka účinné lítosti je splněna, jestliže pachatel podmínky účinné lítosti plní z *vlastní vůle*, které lze považovat za svobodné rozhodnutí pachatele, jež dokazuje jeho pozitivní obrat k provinění a k případným škodlivým následkům. Na pohnutce nezáleží, může jí být i obava z odhalení trestného činu a z eventuálních trestních následků.

I jednání, které je motivováno snahou odvrátit trestní stíhání jednající osoby, může být dobrovolné. Vždy záleží na konkrétních okolnostech případu. Je zde brán

²⁶ www.sagit.cz.. [Citace: 16.3. 2011] <http://www.sagit.cz/pages/prehlrub.asp?cd=312&typ=c>.

ohled na to, jak je trestní stíhání v době napravení škodlivého následku provinění reálné, s jakou mírou bezprostřednosti hrozí a v jakém rozsahu a komu jsou známy skutečnosti ukazující na to, že byl spáchán provinění.

Rozhodnutí není dobrovolné, jestliže mladistvého k němu vede vědomí, třebaže mylné, že jeho čin je již prozrazen, anebo jedná-li pod tlakem již bezprostředně hrozícího trestního stíhání. O dobrovolnost též nejde, vyčkává-li mladistvý s odstraněním škodlivého následku na to, zda příslušný orgán jeho čin odhalí, a následně oznámí orgánům činným v trestním řízení.

U mladistvého je ovšem nutno vzít v úvahu i to, že zákon vyžaduje jen samotný projev účinné snahy po nápravě, stejně tak je patrný i určitý posun judikatury z hlediska naplnění znaku dobrovolnosti ve vztahu k obavě z trestního stíhání, kdy by naplnění této podmínky mělo být u mladistvých zkoumáno spíše v jejich prospěch a měli by také být i odpovídajícím způsobem poučeni.²⁷ Pro úplnost dodávám, že ustanovení § 7 ZSM je skutečně koncipováno jako zvláštní případ účinné lítosti, jde o samostatný důvod zániku trestnosti činu spáchaného mladistvým, jehož podmínky jsou stanoveny do značné míry nezávisle na podmínkách zániku trestnosti v § 46 TZ.

4.2.2. Promlčení trestního stíhání

Uplynutím času postupně slábne, až docela zaniká potřeba trestněprávní reakce na trestný čin jak z hlediska generální prevence (nebezpečnost činu se zmenšuje, negativní reakce společenského vědomí slábne a na trestný čin se zapomíná), tak z hlediska prevence individuální (u pachatele, který nespáchal další trestný čin stejně nebo přísněji trestný lze vyslovit domněnku, že se za běhu promlčecí doby napravil, takže není třeba ukládat trest). Důvody promlčení jsou hmotněprávního charakteru a jsou upraveny §94 TZ, ve vztahu k mladistvým pak v §8 ZSM.

Při promlčení trestního stíhání zaniká trestnost činu uplynutím doby stanovené zákonem. Je logické, že opožděné potrestání pachatele neplní svůj účel. Trestem se dosáhne účelu tehdy, následuje-li co nejrychleji po spáchání trestného činu. K těmto důvodům pak podpůrně přistupují i důvody procesní: jsou jimi obtížné dokazování

²⁷ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

spojené s tím, že uplynutím času se oslabuje síla důkazů (např. svědci zapomínají), které pozbývají spolehlivosti anebo je již nelze opatřit. 28

U mladistvých pachatelů jsou promlčecí doby stanoveny přibližně v jedné polovině promlčecí doby dospělých pachatelů a činí tedy tři, pět a deset let. V ostatních případech platí obecná úprava, přičemž je rozhodná základní trestní sazba uvedená ve zvláštní části trestního zákona, tedy nikoliv snížená podle § 31 odst. 1 ZSM. Jak výslovně uvádí trestní zákoník, promlčecí doba počíná běžet od okamžiku dokonání trestného činu, tedy od okamžiku, kdy byla trestná činnost ukončena.

4.2.3. Zahlazení odsouzení

Výkonem trestu, jenž byl uložen pachateli trestného činu, v trestním řízení nezanikají pro odsouzeného všechny důsledky spáchání trestného činu. Tyto nepříznivé důsledky totiž přetrvávají i po výkonu trestu a mohou tak ztěžovat pachateli jeho další život a uplatnění v něm. Institut zahlazení odsouzení tak umožňuje po splnění níže uvedených zákonem stanovených podmínek odstranit nepříznivé důsledky odsouzení.

Účinkem zahlazení odsouzení je tedy situace, že na odsouzeného se hledí jako by nebyl odsouzen, odsouzení se ani neuvádí ve výpisu z evidence Rejstříku trestů. Nejvýznamnějším účinkem je ale právě skutečnost, že okamžikem pravomocného rozhodnutí o zahlazení odsouzení, není občan povinen uvádět zahlazené odsouzení ani uvádět svou minulou trestnou činnost při žádných příležitostech (např. při žádosti o vydání živnostenského listu, při vstupu do nového zaměstnání aj.).

Zahlazení odsouzení může vyslovit prezident republiky nebo soud. Soud zahladí odsouzení, budou-li splněny zákonem stanovené podmínky:

- první podmínkou je, že byl trest vykonán, prominut anebo byl jeho výkon promlčen.
- dále soud při svém rozhodování o zahlazení odsouzení zkoumá, zda vedl odsouzený po výkonu nebo prominutí trestu anebo po promlčení jeho výkonu řádný život nepřetržitě zákonem stanovenou dobu.

Doba deseti let je stanovena, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody převyšujícímu pět let, doba pěti let, jde-li o odsouzení k trestu odnětí svobody převyšujícímu jeden rok, doba tří let řádného života po výkonu trestu je stanovena, jde-

²⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s.449

li o odsouzení k trestu odnětí svobody nepřevyšujícímu jeden rok, k trestu propadnutí majetku nebo k trestu zákazu pobytu, nebo k peněžitému trestu za úmyslný trestný čin. Výše stanovená doba může být na žádost odsouzeného zkrácena, prokáže-li odsouzený, že se po výkonu nebo prominutí trestu anebo promlčení jeho výkonu svým vzorným chováním a poctivým poměrem k práci napravil.

Žádost o zhlazení odsouzení může podat odsouzený, zájmové sdružení, příbuzní obžalovaného v pokolení přímém, jeho sourozenci, osvojitel, osvojenec, manžel a druh. Jedná-li se o mladistvého, rozhoduje soud i bez návrhu. Na mladistvého, který byl odsouzen k peněžitému trestu nebo k trestu propadnutí majetku, se hledí jako by odsouzen nebyl, a to od okamžiku, kdy byl trest vykonán anebo bylo od výkonu trestu upuštěno.²⁹

Zhlazení odsouzení je vedeno pouze v opise z evidence Rejstříku trestů. Výpisy z této evidence mohou být vydány jen za zvláštních podmínek a to orgánům činným v trestním řízení. K zhlazenému odsouzení však nelze přihlížet.

4.3. Trestní opatření ukládaná mladistvým

Trestní opatření, která je možná uložit mladistvému, jsou taxativně vyjmenována v § 24 odst. 1 ZSM.

Uložení takového opatření musí napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro vývoj mladistvého a nesmí jím být ponížena lidská důstojnost a to vše s ohledem na okolnosti případu a osobě i poměrům mladistvého, což vyplývá ze zásady zákonnosti a lidskosti a zákazu snižování lidské důstojnosti. Hlavní důraz je kladen na sociální a duševní rozvoj mladistvých pachatelů a jejich ochranu před škodlivými vlivy.

Soud pro mládež může volit jedině mezi těmito vyjmenovanými druhy trestních opatření a nemůže použít žádné další, ačkoliv by to bylo v daném případě i vhodné. Většina opatření není spojena s odnětím svobody či izolace mladistvého od společnosti. Opatření lze uložit samostatně a některá je možno uložit i vedle sebe. Takovými jsou např. trestní opatření obecně prospěšných prací, peněžitá opatření a vyhoštění, ovšem tato opatření může soud pro mládež uložit i samostatně a to tehdy, když je výslovně

²⁹ www.epravo.cz. [Online] 20. 6 2001. [Citace: 11. 6 2011.] <http://www.epravo.cz/top/clanky/zahlazeni-odsouzeni-9447.html>.

zákon v sankci za konkrétní provinění neuvádí a pokud soud dospěje k závěru, že uložení jiného trestního opatření není k dosažení účelu zapotřebí.

Soud pro mládež je při ukládání trestního opatření povinen podle § 25 ZSM i obecných ustanovení obsažených v TZ přihlédnout:

- ke stupni nebezpečnosti činu pro společnost
- k okolnostem přitěžujícím i polehčujícím
- k tomu, zda se pachatel po spáchání provinění choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí
- k možnosti nápravy a poměrům mladistvého
- k tomu, zda pachatel úspěšně vykonal probační nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, psychologické poradenství, vzdělávací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobností mladistvého
- k tomu, zda pachatel poškozenému nahradil úplně nebo částečně způsobenou škodu, odčinil nebo zmírnil újmu, kterou způsobil, přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil
- k tomu zda pachatel spáchal provinění pod vlivem návykové látky a tedy ve stavu zmenšené přičetnosti,
- k výchovnému vlivu toho, který případně převzal záruku za nápravu mladistvého
- ke zvláštním podmínkám pro ukládání jednotlivých druhů trestních opatření.

4.3.1. Druhy trestních opatření

Obecně prospěšné práce

Povinnost mladistvého vykonat, v konkrétně stanoveném rozsahu, práce k obecně prospěšným účelům, např. úklid a údržba budov, veřejných prostranství, komunikací apod.

Ukládají se:

- jen tehdy, pokud horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let
- jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a možnosti nápravy mladistvého uložení jiného trestního opatření k dosažení účelu není třeba,
- pokud by obecně prospěšné práce neohrožovaly zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvého.

Mladistvý musí tuto činnost vykonat sám ve stanovené době, ve svém volném čase a zdarma. Rozsah činí 50 až 200 hodin a je třeba je vykonat nejpozději do jednoho roku ode dne jejich nařízení. Do této lhůty se nezapočítává doba, pro kterou mladistvý nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro překážky zákonné nebo zdravotní (nemoc, výkon vazby, odnětí svobody apod.).

Na mladistvého dohlíží Probační a mediační služba, která současně soud informuje o tom, zda účel trestního opatření je v konkrétním případě plněn či nikoli. V případě, že mladistvý neplní uložené, případně nestihne během stanovené lhůty trest vykonat, přemění soud toto opatření nebo jeho zbytek na trestní opatření odnětí svobody a rozhodne zároveň o jeho výkonu, kdy za každé započaté dvě hodiny nevykonaných veřejně prospěšných prací se počítá jeden den odnětí svobody.

Pokud obviněný obecně prospěšné práce vykoná ve stanoveném rozsahu a ve stanovené lhůtě, dochází k fikci, podle níž se na něj hledí, jako by nebyl soudně trestán.

Zákaz činnosti

Ukládá se:

- pouze za předpokladu, že není na překážku přípravě mladistvého na jeho povolání
- horní hranice této sankce přitom nesmí přesahovat pět let
- zakázat lze pouze takovou činnost, v jejíž souvislosti se mladistvý dopustil provinění.
- zakázat lze i více činností.
- délku zákazu je možno stanovit na maximálně pět let.

Trest začíná běžet dnem právní moci odsuzujícího rozsudku a do doby jeho trvání se nezapočítává doba, po kterou byl mladistvý ve výkonu trestního opatření odnětí svobody. I vedle tohoto trestního opatření lze uložit vhodná výchovná opatření.

Vyhoštění

V případě trestního opatření vyhoštění je soud povinen přihlédnout k rodinným a osobním poměrům mladistvého a dbá toho, aby tímto trestem nebyl pachatel vydán nebezpečí zpustnutí. O konkrétním místě v cizině, kam má být mladistvý vyhoštěn, nerozhoduje soud pro mládež, ale Policie ČR a ukládá ho:

- od jednoho do pěti let, ale

- lze uložit pouze osobě, která není občanem České republiky a které nebyl přiznán statut uprchlíka.

Peněžité opatření

- ve výměře od 1.000 do 500.000 Kč, je-li mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry takové opatření umožňují
- lze stanovit i jako denní sazbu a není vyloučen splátkový kalendář.

Uhrazené částky jsou příjmem státního rozpočtu, a jakmile je peněžité opatření zapláceno, platí fikce, podle níž se na mladistvého hledí, jako by nebyl soudně trestán. V případě, že by nebylo ve stanovené lhůtě vykonáno, resp. zapláceno, stanoví soud náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok.

Nezaplacenou část opatření nelze vymáhat občanskoprávní cestou ani prostřednictvím exekuce.

Peněžité opatření s podmíněným odkladem

Jestliže vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, má soud pro mládež za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu, nebo jestliže přijme záruku za nápravu mladistvého a s ohledem na výchovný vliv toho, kdo nabídku složil, má soud důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo i bez jeho výkonu.

Zkušební doba začíná běžet dnem právní moci odsuzujícího rozsudku a její konkrétní délka musí být v rozsudku stanovena. Nejde o rozhodnutí konečné, ale se současným uložením zkušební doby na nejdéle tři léta. Zároveň může soud pro mládež mladistvému uložit i další výchovná omezení a opatření.

Po dobu trvání zkušební doby pak soud pro mládež sleduje chování mladistvého a jeho řádný život. Pokud se mladistvý po dobu trvání podmínky osvědčí, platí fikce zahlázení. Neosvědčí-li se, rozhodne soud o přeměně podmíněné formy tohoto trestního opatření na nepodmíněnou a mladistvý musí zaplatit.

Odnětí svobody

- řídí se zvláštní částí trestního zákona a
- sazby, které jsou v TZ uvedeny, se pro mladistvé snižují na polovinu, přičemž
- horní hranice nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok
- jen tehdy, jestliže by k okolnostem případu, osobě mladistvého uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu zákona.

Nutno podotknout, že dolní hranici trestní sazby lze ještě snížit za použití § 39 odst. 2 TZ nebo § 40, popř. podle § 32 ZSM, to neplatí v případě ukládání trestu v rozmezí 5 až 10 let, přičemž zvýšit hranici trestní sazby pro mladistvého nad deset let není možné.

Samotný výkon trestního patření odnětí svobody upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Jestliže soud pro mládež ukládá mladistvému trestní opatření v podobě nepodmíněného odnětí svobody, musí podle § 76 ZSM a podle § 5 odst. 3 a § 8 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, vždy rozhodnout o jeho zařazení do věznice pro mladistvé. Výrok o zařazení mladistvého do věznice pro mladistvé je tedy obligatorní součástí výrokové části odsuzujícího rozsudku, jímž bylo uloženo trestní opatření nepodmíněné odnětí svobody ve smyslu § 122 odst. 1 věta čtvrtá TŘ.³⁰

Jak dokazuje níže uvedená statistická tabulka vězeňské správy, je zřejmá snaha o ukládání trestního opatření odnětí svobody v co nejmenší míře, kdy oproti dospělým odsouzeným jde v součtu pouze o zlomek celkového počtu (ze stavu k 22. 2. 2012 pouze 0,84%):

Odsouzení - výkon trestu^{*31}

	ženy	muži
dospělí	1 373	19 511
mladiství	9	167
celkem	21 060	

*

poslední aktualizace: 22.2.2012, 6:00

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2006, sp. zn. 8 Tz 123/2006

³¹ www.vscr.cz.. [Citace: 12.3. 2012]

Odnětí svobody s podmíněným odkladem

Je možno je uložit v případě, že trest, který by byl mladistvému uložen, nepřevyšuje dva roky, s dohledem pak tři roky

Mladistvý je povinen spolupracovat s probačním úředníkem, který zároveň zkoumá a dohlíží na jeho řádný život, je povinen se k němu určených intervalech dostavovat a informovat jej o svém pobytu, zaměstnání a dalších jí požadovaných podrobnostech. Soud za pomoci Probační a mediační služby následně vysloví, zda se mladistvý osvědčil.

I přesto, že mladistvý výše uvedené podmínky neplní, může soud ponechat podmínku v platnosti za současného prodloužení zkušební doby o další dva roky, maximálně však na pět let.

Může však také rozhodnout, že se mladistvý neosvědčil a že trestní opatření bude vykonáno. Na mladistvého, kterému bylo uloženo trestní opatření odnětí svobody nepřevyšující jeden rok, se po jeho vykonání hledí, jako by nebyl soudně trestán.

Propadnutí věci

Toto opatření je možné uložit ve stejných případech jako u dospělých pachatelů (§70 TZ), tedy za předpokladu, že věc byla použita nebo určena ke spáchání provinění, pokud jde o věc, kterou pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj nebo byla pořízena za výtěžek z trestního provinění. Vždy musí jít o věc, která náleží pachateli. Vlastníkem propadné věci je stát.

Žádné z trestních opatření nelze vykonat po uplynutí promlčecí doby, která činí pět let. Pokud bylo uloženo výjimečné trestní opatření v rozmezí od pěti do deseti let, pak činí promlčecí doba deset let. U některých trestních opatření nepřichází promlčení v úvahu, například u zákazu činnosti, propadnutí věci nebo u všech trestních opatření s podmíněným odkladem. Promlčecí doba začíná běžet právní mocí rozsudku a nezapočítává se do ní pobyt mladistvého v cizině nebo výkon stejného jiného trestního opatření uloženého jiným rozsudkem.

I pro mladistvé pachatele platí, že i v jejich případě se nepromlčují trestné činy, jež vyjmenovává TZ (např. trestný čin teroru, obecného ohrožení ve vyšších odstavcích, vraždy či trestné činy proti lidskosti)³²

³² Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

5. Restorativní justice, základní principy trestního řízení ve věcech mladistvých

5.1. Restorativní justice

Tento pojem je doslovně překládán jako obnovující justice a klade důraz na vyváženou, spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého pachatele, zejména jde o to, že se společnost v žádném případě nezříká spoluodpovědnosti za tento čin, bere jej jako své selhání a vyvozuje náležité důsledky nejen pro samotného mladistvého, ale také nabízí řešení pro další osoby, spojené s trestným činem. Tento přístup se ukazuje jako mnohem účinnější, než jednostranně orientovaná reakce, která má tendence soustředit se na minulost a samotný trestný čin a nikoliv na budoucnost mladistvého a poskytnutí mu příležitosti osobně se podílet na obnovení konfliktem narušených vztahů.

Níže zmiňované zvláštnosti v trestním řízení ve věcech mladistvých jsou postaveny právě na principu restorativní justice. Spočívají zejména z požadavku zjištění všech okolností, jež by mohly mít význam pro spravedlivé rozhodnutí nad mladistvým a tím pádem spravedlivé a zároveň nejvhodnější opatření pro mladistvého. Tyto zvláštnosti a odchylky umožňují nejlepší možné výchovné působení na mladistvého a vylučují vlivy a okolnosti, které by mohly být při tomto výchovném účinku na překážku. Součástí výše uvedeného je také zajištění kvalifikované obhajoby mladistvého, ten není vzhledem ke svému věku, schopen si ji zajistit sám³³.

5.2. Ochrana soukromí mladistvého

Je kladen zcela mimořádný důraz na zajištění ochrany soukromí mladistvého a to včetně hlavního líčení. Základní principy tohoto požadavku na ochranu soukromí mladistvého a zejména striktní omezení veřejného řízení jsou zakotveny v první řadě v čl. 32 LZPS, pak je ČR vázána úmluvou o právech dítěte, z níž vyplývají mimo jiné významné závazky, týkající se ochrany dětí a mladistvých v souvislosti s jejich trestní

³³ Trestní právo procesní 2. Podstatné přepracované a aktualizované vydání, Linde Praha 2002, Dagmar Čísařová a kol. str 655

odpovědností (zejména čl. 37 a čl. 40 této Úmluvy)³⁴. Nejblíže specifikován je tento požadavek v ZSM v § 3 odst. 5, blíže pak v §52 až 54. V §52 se konstatuje, že „*dokud není trestní stíhání pravomocně skončeno, mohou orgány činné dle tohoto zákona zveřejňovat jen takové informace o řízení, kterými nebude ohroženo dosažení účelu trestního řízení, a které neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů*“³⁵.

„Tato ochrana soukromí je důsledkem snahy o nápravu mladistvého, o snahu o kvalitní budoucí život bez pocitu bezprávi nebo nespravedlnosti. K tomu je třeba zajistit vyřešení příčin trestné činnosti mladistvého, jejich odstranění a zejména vytvoření podmínek pro zamezení opakování trestné činnosti do budoucna. Aby bylo tohoto cíle dosaženo, je zejména důležité, aby si mladistvý pachatel uvědomil svou vinu a zejména důsledky svého konání a to ve všech eticko-sociálních aspektech. Je třeba, aby si dokázal a chtěl vyvodit konkrétní osobní odpovědnost za trestný čin, za své chování a v rámci tohoto i napravil způsobenou škodu a přizpůsobil své chování obecně uznávaným normám.“³⁶

Aby bylo možné tohoto dosáhnout, je potřeba spolupráce nejen s mladistvým pachatelem, ale i poškozeným, ale i s případnými dalšími dotčenými subjekty.

Aby se minimalizovala stigmatizace mladistvého z probíhajícího řízení a podpořil se jeho návrat do běžného života a podnítil zájem o život bez dalšího páchání trestných činů je v našem právním systému zakotveno omezení přístupu osob, které nejsou přímo dotčeny spáchaným trestným činem. Důraz je kladen na eliminaci škodlivých a necitlivých zásahů do integrity mladistvého v kombinaci s ústavně zaručenou zásadou presumpce nevinny.

„K mladistvým se totiž přistupuje jako k dosud nevyzrálým dospívajícím jedincům s vyvíjející se hodnotovou stupnicí, často psychicky labilním a snadno manipulovatelným, ovlivnitelným a zranitelným.“

Požadavek naprosté ochrany soukromí mladistvého platí po celou dobu trestního řízení, až do pravomocného skončení trestního řízení a je průlomem do ústavně zaručeného práva na informace a zásadou veřejnosti.

³⁴ Trestní právo procesní Dagmar Čísařová, Jaroslav Fenyk, Tomáš Gřivna a kol. Aspi 2008, str 67

³⁵ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

³⁶ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

V této části je podle mého na místě zmínit návrh Okresního soudu v Kladně, jímž je navrhovatel domáhal u Ústavního soudu zrušení ustanovení § 53 odst. 1 a § 54 ZSM. Poukázal zde na skutečnost, že před účinností ZSM, pokud jde o účast veřejnosti při hlavním líčení a veřejném zasedání, platila i pro mladistvého úprava daná ustanovením §200 nebo §297 odst. 3,písm.a) trestního řádu v tehdejší znění. Podle této úpravy byly přesně a striktně vymezeny možnosti přípuštění výjimky ze zásady veřejnosti. Podle názoru navrhovatele ze ZSM nedrží ani v nejmenším „principů demokratického a právního státu a popírá a odporuje zejména čl. 96 odst. 2 Ústavy.

Tento návrh byl po přezkumu, stran souladu s ústavním pořádkem, ústavní konformity, proporcionality Ústavním soudem zamítnut, neboť dle Ústavního soudu nejsou tato ustanovení in abstracto v rozporu s Ústavou.³⁷

Zveřejňovány tedy mohou být pouze takové informace, které neohrozí průběh trestního řízení, ale zároveň neohrozí výše uvedený požadavek ochrany osobnosti mladistvého – v rámci řízení ve věcech mladistvých je požadavek ochrany soukromí rozšířen též na všechno osoby zúčastněné na tomto řízení (zakotveno v čl. 10 LPS). Zde je třeba zdůraznit, že není možné zveřejnit jakoukoliv informaci, která by mohla, byť jen částečně identifikovat mladistvého, a nemusí se jednat jen o jméno, bydliště, datum narození, ale i místo, kde mladistvý chodí do vzdělávacího zařízení apod. (v rozsudcích, které zveřejňovány být musí, nejsou zveřejňovány ani iniciály mladistvého, zde se jméno nahrazuje např. druhem květiny – tulipán, kopretina...). Tento rozsudek být zveřejněn může, ale opět, nejsou-li zde indicie, které by mohly dopomoci identifikovat mladistvého. V pochybnostech rozhodne předseda senátu.

Výjimku sdělení informací o obviněném může stanovit pouze zákon. Tuto výjimku tvoří další osoby, u nichž je třeba seznámení s danou situací. Zde se jedná například o pracovníky probační a mediační služby, poškozeného, osoby z blízkého sociálního okolí, jenž se musí vyjádřit k případnému výchovnému nebo trestnímu opatření. Zde je podmíněna mlčenlivost a vyžadováno citlivé zacházení s materiály, které obsahují informace o mladistvém, pod sankcí za přešůpek na úseku mládeže §26 Přest.Z. O tomto musí být účastníci řízení poučeni.

Hlavní a v podstatě v pravém smyslu slova jediná výjimka prolomení zásady ochrany soukromí mladistvého je zveřejnění informací o mladistvém v souvislosti

³⁷ Nález Ústavního soudu 20/2006 Sb.

vyhlášení pátrání po něm. Po jeho vypátrání však nastupuje výše uvedené a nastupuje opět požadavek dodržování ochrany soukromí mladistvého.

Jak je zřejmé, v praxi však není možné tuto zásadu mimořádného důrazu na zajištění ochrany soukromí mladistvého striktně dodržovat. Jak vyplynulo z mé rozpravy se soudkyní Krajského soudu v Praze JUDr. Kateřinou Hykešovou, nezdá se stává, že ačkoliv rozsudek ve vztahu k mladistvému sice nezveřejní nic, co by jakýmkoliv způsobem mohlo identifikovat mladistvého, např. v řízení, které probíhá současně s jeho již dospělým spolupachatelem, tento mladistvý v rozsudku tohoto dospělého pachatele jmenován je. JUDr. Hykešová mi také, v souvislosti s odebráním mříží na oknech v diagnostických ústavech, vyprávěla o jakémisi mladistvém delikventovi, notorickém útěkáři a sdělila mi i jeho jméno (mezi čtyřma očima). Jaké bylo mé zděšení, když jsem ze zvědavosti toto jméno zadala do vyhledávače google a na tohoto mladého delikventa mi na jeho jméno! našel nesčetně mnoho odkazů a to včetně jistého záznamu ze zasedání parlamentu, kde byl jmenován celým jménem, přičemž nebylo pochyb, že jde o toho jediného mladistvého, který dokonce v době počátků své kriminální kariéry spadal do kategorie dětí mladších patnácti let.

Jednou z výjimek z výše uvedeného je, trestní stíhání proti pohřešované mladistvé osobě. Zde není zveřejnění jejich osobních údajů při pátrání po ní ohrožením dosažení účelu trestního řízení. Nepřítomnost mladistvého totiž naopak ohrožuje dosažení účelu trestního řízení a účelu ZSM. Konkrétně je tento účel vyjádřen v § 1 odst. 2 ZSM, kde se zmiňuje, že projednáváním protiprávních jednání mládeže „*se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem*“.

Za postup zakázaný dle § 3 odst. 5 se nepovažuje sdělení informací během trestního řízení:

- pokud účelem takového postupu není jejich zveřejnění
- je-li jejich účelem pátrání po mladistvém

Paralelně a v souladu s touto trestněprocesní úpravou je zákon o Policii ČR č. 283/1991 Sb., který v § 81 písm. a) stanoví oprávnění Policie ČR zveřejňovat osobní údaje v rozsahu nezbytném k plnění úkolů policie v souvislosti s:

- zajišťováním bezpečnosti ČR
- s pátráním po osobách, nebo
- předcházením a vyhledáváním trestné činnosti.

Dle písm. b) téhož ustanovení mohou být osobní údaje mladistvého zveřejněny také pro účely a zamezování závažných ohrožení veřejného pořádku a bezpečnosti. Toto ustanovení je lex specialis ve vztahu k obecné úpravě sdělování informací v trestním řízení ve věcech mladistvých. Otázkou je rozsah těchto údajů. Zákon je omezuje na „rozsah nezbytný“. *„Těmito údaji jsou např. jméno, příjmení, datum narození, pohlaví, tělesné rozměry, popis vzhledu (typ postavy, barva vlasů, tvar vlasů, vousy, barva očí, jazykové schopnosti, zjevná poznávací znamení týkající se fyzického vzezření či charakteristických způsobu chování či projevu i bydliště hledané osoby apod.“*³⁸ Tedy informace, které jsou nezbytné k identifikaci hledané osoby.

Jde-li mladistvého, jenž je dle dostupných informací považován za nebezpečného, např. jsou konkrétní indicie, že může být ozbrojen, nebo již v minulosti dopustil agresivního jednání apod., je možné takové skutečnosti či předpoklady uvést ve zveřejněné informaci o hledané osobě. Je však při tom třeba dbát, aby takové označení nebylo v rozporu s presumpcí nevinny viz. § 3 odst. 5 ZSM.³⁹

5.3. subjekty trestního řízení

5.3.1. soud, státní zástupce

V řízení ve věcech mládeže podle ZSM, resp. trestního řádu konají soudy specializované na tuto problematiku. Tyto soudy vytvářejí specializovanou soustavu soudů pro mládež, jejichž funkci plní specializované senáty nebo samosoudci. Jedná se o speciální oddělení, které se zřizují v rámci okresních, krajských soudů, ale i vrchního a Nejvyššího soudu.

Speciální požadavky jsou přitom hlavně kladeny na soudce, státní zástupce, úředníky probační a mediační služby a dokonce i na příslušníky policejních orgánů.

³⁸ Rozkaz policejního prezidenta ze dne 18. prosince 2003 č. 161/2003, kterým se stanoví místní příslušnost policejního orgánů k plnění úkolů trestního řízení podle zákona č. 218/2003 Sb

³⁹ např. nelze osobu označit jako nebezpečného pachatele, pokud nebyla pravomocně odsouzena

Základní požadavky jako dostatek životních zkušeností a dostatečné seznámení se všemi okolnostmi, týkající se vývoje a výchovy mládeže tak, aby byl zcela zaručen zamýšlený výchovný účel řízení, jsou pak doplněny speciální průpravou pro zacházení s mládeží a jsou povinny spolupracovat s orgánem sociálně právní ochrany dětí a s probační a mediační službou.⁴⁰

Ve vztahu nadřízenosti a podřízenosti jednotlivých soudů se určení řídí § 16 TŘ. Nadřízeným soudem je ten soud pro mládež, vůči němuž je podřízeným soud, který věc mladistvého projednává v prvním stupni. Koná-li řízení v prvním stupni okresní soud pro mládež, pak je tímto nadřízeným soudem příslušný krajský soud pro mládež; je-li k projednání věci v prvním stupni věcně příslušný krajský soud pro mládež (§ 17 tr. ř.), pak je tímto nadřízeným soudem příslušný vrchní soud pro mládež.⁴¹

„Rozhodl-li ve věci mladistvého obecný soud § 2 písm. h) zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže/, ač ji měl podle § 2 písm. g) a § 4 citovaného zákona projednat a rozhodnout soud pro mládež, jedná se o podstatnou vadu řízení ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) tr. ř., kterou nelze napravit v řízení před odvolacím soudem (§ 259 odst. 1 tr. ř.).“⁴²

„Místní příslušnost soudu pro mládež vychází z ustanovení § 88 písm. c) o. s. ř. (§ 96 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Toto ustanovení určuje místní příslušnost jen pro první úkon soudu. Je-li místní příslušnost již určena, zůstává určený soud nadále příslušným, i kdyby se změnil podmínky, které rozhodly o jeho příslušnosti. Změna jednou určené příslušnosti je zásadně možná jen postupem podle § 177 odst. 2 o. s. ř.“⁴³

Příslušnost soudu pro mládež, stejně jako příslušnost státního zastupitelství⁴⁴ je určena **v první řadě podle místa bydliště**⁴⁵ mladistvého. Je to první možnost, která se v případě určení příslušnosti zkoumá. Ustanovení § 37 ZSM představuje výjimku z obecných zásad o místní příslušnosti soudu, opodstatněnou zájmem výchovného působení na mladistvého, směřující k dosažení jeho nápravy a následně i plného společenského uplatnění.

⁴⁰ Musil, J. Kratochvíl, V. Šámal, P. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní 3. Přepřacované a doplněné vydání Praha: C.H.Beck 2007, 1211 s.

⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004, sp. zn. 8 Tvo 42/2004

⁴² Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. 8 To 14/2005

⁴³ Usnesení Krajského soudu v Brně – soudu pro mládež ze dne 30. 12. 2004, sp. zn. 4 Rodo 17/2004

⁴⁴ Upřesňuje pak Pokyn obecné povahy 7/2009 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže

⁴⁵ chápej jako trvalé bydliště - Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

Teprve nelze-li určit příslušnost soudu podle *forum loci*, nastupují další určení v tomto pořadí:

2) **forum loci** - příslušnost soudu kde se mladistvý reálně zdržuje nebo kde pracuje je na stejné úrovni a je určena místem, kde byla státním zástupcem podána obžaloba. Za takové místo lze považovat i výchovné zařízení, v němž mladistvý vykonává ústavní nebo ochrannou výchovu, pokud se nejedná jen o dočasný pobyt. Takovým místem však není věznice, kde je mladistvý ve vazbě nebo kde vykonává trestní opatření odnětí svobody.⁴⁶

3) **místo pracoviště** – místo výkonu práce, nikoliv sídlo zaměstnavatele⁴⁷

4) **místo spáchání činu** – místo, kde došlo k samotnému provinění, ale i místo, kde nastal nebo kde měl nastat následek provinění – distanční delikty

5) u omisivních deliktů je to **místo, kde mělo být vykonáno**

6) v případě pokračujícího provinění je to **každé místo, kde bylo každé jednotlivé provinění spácháno** – zde je třeba brát v úvahu pouze ty činy, které jsou součástí obžaloby

7) v případě proviněné trvajících jsou příslušná **všechna místa, kde byl závadný stav udržován**

8) poslední možností určení příslušnosti soudu pro mládež je pak **místo, kde čin vyšel najevo**⁴⁸

Ovšem v případě, že to vyžaduje prospěch mladistvého, může příslušný soud postoupit věc soudu pro mládež, u něhož je konání trestního řízení **nejúčelnější**. Podle § 39 ZSM je třeba ale jednat se zřetelem na zájmy mladistvého nikoliv podle obecných kritérií stanovených trestním řádem pro možnost postoupení věci, resp rozhodnutí o příslušnosti soudu nebo pro odnětí a příkázání věci. Výše uvedené je možné v kterémkoliv stadiu řízení a to i po právní moci odsuzujícího rozsudku.⁴⁹

Takový postup je však podmíněn zjištěním, že postoupení věci jinému soudu bude ku prospěchu mladistvého a že se zřetelem na zájmy mladistvého bude konání

⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2007, sp. zn. 8 Td 11/2007

⁴⁷ Např. rozsudek nejvyššího soudu 8 Tz 44/2011 z 29. 6. 2011

⁴⁸ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

⁴⁹ Trestní právo procesní Dagmar Císařová, Jaroslav Fenyk, Tomáš Grívna a kol. Aspi 2008 str 677

trestního řízení u tohoto soudu nejúčelnější a to vše s ohledem na možnosti efektivnější součinnosti a spolupráce s dalšími subjekty.⁵⁰

„Hledisky, na nichž je založena možnost postoupit věc z důvodu vhodnosti jinému soudu pro mládež podle § 39 z. s. m., jsou tedy jednak prospěch mladistvého a jeho zájmy vycházející z účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže zakotveného zejména v ustanovení § 1 odst. 2 z. s. m., jednak účelnost konání řízení u jiného soudu s ohledem na možnosti efektivnější součinnosti a spolupráce s jinými subjekty ve smyslu pravidel obsažených v ustanovení § 40 z. s. m. Proto takový postup nelze odůvodnit toliko zásadou rychlosti či hospodárnosti řízení.“⁵¹

*„V otázce ukládání souhrnného trestního opatření nebo souhrnného trestu v případě, že mladistvý spáchal provinění před osmnáctým rokem věku a trestný čin po dovršení osmnáctého roku věku [§ 25 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (dále převážně jen „z. s. m.“)] včetně otázky ukládání tzv. vedlejších trestů, pokud jejich uložení odůvodňuje trestná činnost, které se pachatel dopustil již jako dospělý (např. trest zákazu činnosti). **Rozhoduje-li soud pro mládež o sankci za sbíhající se činy, z nichž pachatel část spáchal jako mladistvý a část po dovršení osmnáctého roku věku (§ 25 odst. 3 z. s. m.), je pro úvahu o tom, zda má být uložen souhrnný (případně úhrnný) trest nebo souhrnné (případně úhrnné) trestní opatření, rozhodující, zda je nejpřísněji trestný čin spáchaný v době, kdy pachatel byl ve věku mladistvých nebo již dospělý. Byl-li pachatel v době spáchání tohoto činu ještě ve věku mladistvých, uloží mu soud pro mládež souhrnné (případně úhrnné) trestní opatření, v opačném případě souhrnný (případně úhrnný) trest. Za situace, kdy je pachatel postihován i za trestnou činnost, které se dopustil jako dospělý a jež se sbíhá s jeho trestnou činností spáchanou před osmnáctým rokem věku, lze uložit jako další sankci například zákaz činnosti, jehož uložení odůvodňuje trestná činnost, které se dopustil již jako dospělý pachatel. Na souhrnné (úhrnné) trestní opatření je totiž třeba pohlížet jako na souhrnnou (úhrnnou) trestní sankci, která je vyměřena podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a v některých případech doplněna sankcí podle trestního zákoníku. Obdobně je tomu i v opačném případě, v němž je ukládán souhrnný trest, který je doplňován sankcí ukládanou podle zákona***

⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu 8 Td 22/2008

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 8 Td 22/2008

*o soudnictví ve věcech mládeže, jejíž uložení odůvodňuje spáchání provinění, jehož se pachatel dopustil jako mladistvý.*⁵²

5.3.2. obhájce

V případech řízení vedeného proti mladistvému jsou práva mladistvého na obhajobu upravena v ustanovení § 42 odst. 2 ZSM, podle něhož mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. Nutná obhajoba mladistvého musí trvat až do pravomocného skončení trestního stíhání, případně do doby, než dovrší devatenáctý rok.⁵³

Za první okamžiky trestního stíhání považovány dle novely ZSM č. 459/2011 Sb. považovány:

- okamžik prvního použití opatření podle ZSM nebo
- okamžik provedení prvního úkonu v daném trestním řízení podle trestního řádu, a to včetně úkonů, které nesnesou odkladu anebo se nedají zopakovat
- vykonávací řízení, kde rozhoduje soud pro mládež ve veřejném zasedání
- v řízení o stížnosti že byl porušen zákon, v řízení o odvolání a v řízení, v němž bylo navrženo povolení obnovy řízení, opět, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání

výše uvedené platí vždy a to až do dovršení 18-ti let.⁵⁴

Důvody nutné obhajoby jsou tehdy, jestliže jsou prováděny úkony proti mladistvému jako osobě, proti níž se řízení vede, tedy v rámci postupu před zahájením trestního stíhání jako proti podezřelému. Za úkony vedené proti mladistvému v uvedeném smyslu proto nelze pokládat úkony konané sice podle trestního řádu, ale prováděné ve vztahu k jiným osobám.⁵⁵

⁵² Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky tejn 300/2009

⁵³ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

⁵⁴ Zákon č. 459/2011 Sb

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009

Zda bylo dodrženo výše uvedené je povinen přezkoumávat příslušný státní zástupce.⁵⁶

5.3.3. Zákonný zástupce

Zákonný zástupce mladistvého hraje v trestním řízení ve věcech mladistvých velmi významnou roli. Je oprávněn jej zastupovat, volit mu obhájce, činit za něj návrhy a konečně za mladistvého podávat žádosti a opravné prostředky. Oprávnění zákonného zástupce podávat opravné prostředky ve prospěch mladistvého jsou v případech odvolání, odpor a návrh na obnovu řízení. Tento výčet je rozšířen na stížnost (§ 299 odst. 2), kterou mohou v jeho prospěch podat také jeho příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel, druh. Lhůta k podání opravných prostředků jim končí tímž dnem jako mladistvému.

Nastal-li důvod obhajoby a mladistvý nevyužije-li svého práva jej zvolit, mohou to za něj, oproti jeho vůli, učinit i jeho příbuzní v pokolení přímém, sourozenci, osvojitel, manžel, druh a dokonce i zúčastněná osoba. I zde však platí, že zvolený obhájce nesmí být jakýmkoliv způsobem podjatý a jeho zvolení a jednání nesmí odporovat zájmům mladistvého (§ 44 ZSM).

Ve prospěch mladistvého může jeho zákonný zástupce konat i přes jeho nesouhlas, proti jeho vůli. Je-li to důvodné, zejména v případech, kdy zákonný zástupce mladistvého nemůže vykonávat svá práva a je z tohoto důvodu nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce, ustanoví k výkonu těchto práv opatrovníka mladistvého.

5.4. Vyšetření duševního stavu mladistvého

Vyšetření duševního stavu mladistvého je další specifikum trestního řízení v případě mladistvých pachatelů.

§ 58 odst. 1 ZSM stanoví, že vyšetření mladistvého musí provádět dva znalci, se specializací na dětskou psychiatrii a nemá trvat déle než jeden měsíc, ale lze ji na základě důvodné žádosti znalců prodloužit, nikoliv však ne o více než další měsíc.

⁵⁶ Pokyn obecné povahy 7/2009 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže

V trestním řízení mladistvých je třeba dbát na co nejspolehlivější zjištění duševního stavu, rozumové a mravní vyspělosti mladistvého, a to zejména se znalostí tohoto stavu zpětně, k době spáchání samotného provinění. Výsledkem tohoto výše uvedeného vyšetření bude odpověď na otázku trestní odpovědnosti mladistvého pachatele (§ 5 odst. 1 ZSM)⁵⁷. K trestní odpovědnosti mladistvého viz výše.

5.5. Vazba

Vazba mladistvého v trestním řízení je upravena kromě ZSM oddílu 5, § 46 až § 51 a také v zákoně č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, zejména pak v ustanovení § 7 a § 25, § 26 a v ustanovení § 67 písm. a, b, c) TŘ.

Do vazby je možné vzít pouze mladistvého, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání a to pouze na základě rozhodnutí soudu pro mládež, jde-li o přípravné řízení na základě návrhu státního zástupce soudu pro mládež a pouze za předpokladu, že dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, skutek má všechny znaky provinění, a jsou zde zřejmé důvody k podezření, že toto provinění spáchal mladistvý, stejného účelu nelze dosáhnout jinak a zejména jen tehdy, jestliže z jednání mladistvého nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava, že buď:

- uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stále bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest (důvod vazby podle § 67 písm. a) TŘ)
- bude opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán, dokoná provinění, o které se pokusil, nebo vykoná provinění, které připravoval nebo kterým hrozil,
- bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné či jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (důvod vazby podle § 67 písm. b TŘ)

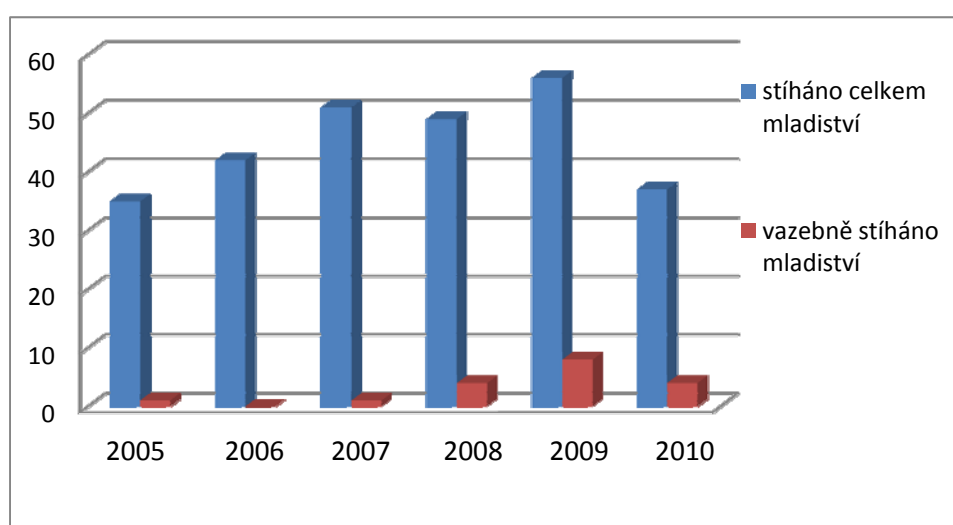
Jak již bylo výše řečeno, vazba mladistvého musí být za každých okolností opatřením zcela výjimečným, neboť nemá primárně výchovný účinek a proto by mohla mít nepříznivý vliv na vazebně stíhaného mladistvého, u kterého ještě není dokončen

⁵⁷ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

psychický i tělesný vývoj. Nejvíce na vazebně stíhaného mladistvého působí náhlá ztráta svobody, jež má další vliv na formování jeho psychiky a dokonce i celé jeho osobnosti.

Vazebně stíhaní mladiství mají zvýšené obranné reakce, projevuje se u nich zásadní negativismus. Zvláště negativně se na nich projevuje deprivace i sociální izolace. Vazebně stíhaný mladistvý velmi těžce nese to, že si nemůže vybrat osoby, se kterými ve výkonu vazby bude, nemá jasnou pozici se skupině a proto je jasně v nevýhodné a deprimující situaci, bez známých, rodičů, sourozenců, to vše podnícené ztrátou svobody, zásadního prostorového omezení slunečního světla i čerstvého vzduchu. Z hlediska biologického jsou pro něj deprimující zejména velmi odlišné podmínky, na které je zvyklý na svobodě, změna stravování, celkově změna denního režimu. *„Nejistota a tíseň nabývá zejména na počátku pobytu ve vazbě výrazným rozměřů, Největší příznaky tohoto druhu se projevují u neurotiků, jejichž nervová labilita se může vystupňovat až k psychickému zhroucení zejména pod vlivem úvah o budoucnosti, společenské blamáži apod.“*⁵⁸

Z důvodu výše uvedeného musí být doba vazebního stíhání mladistvého nutně co nejkratší. Je to velmi žádoucí proto, aby pocit viny, kterou mladistvý cítí po činu, resp. po vzetí do vazby, neztrácel na intenzitě. V případě, že se tak stane, mladistvý neumí být objektivní a vidí chybu v okolí, je přesvědčen, že se proti němu „ti silnější spiklí“.⁵⁹

⁵⁸ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

⁵⁹ Růžička, M., Zetulová, J. Zadržení a vazba v českém trestním procesu. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 550

rok	celkem dospělých	stíháno celkem mladiství	vazebně stíháno mladiství
2005	784	35	1
2006	1002	42	0
2007	983	51	1
2008	1134	49	4
2009	1418	56	8
2010	1266	37	4

Z těchto grafů, vycházejících z celkového přehledu OS Kladno, je velmi patrná snaha o minimální vazební tendence v řízení ve věcech mladistvým. Jak vyplynulo z rozhovoru se soudcem mládeže OS Kladno JUDr. Ivem Poštolkou, jsou vazebně stíháni převážně „notoričtí útěkáři“ anebo pachatelé vážných trestných činů (např. loupeže, vraždy) - je zejména na předběžném posouzení soudce, zda mladistvému hrozí nepodmíněný trest, teprve poté je možné uvažovat o vazebním stíhání.

Dále je pak v druhém grafu srovnání celkem stíhaných, z nich kolik bylo mladistvých a kolik z nich bylo nakonec stíháno vazebně – jedná se o údaje získané od soudce pro trestní věci mladistvých pro OS v Kladně JUDr. Ivo Poštolkou.

5.5.1. Výkon vazby

ZSM taxativně stanoví, kdo má být bez zbytečného odkladu vyrozuměn:

- zákonný zástupce mladistvého⁶⁰
- příslušné středisko Probační a mediační služby
- příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí
- zaměstnavatel mladistvého
- výchovné zařízení, ve kterém příp. mladistvý vykonává dříve uloženou ochrannou výchovu (výchovný ústav, diagnostický ústav, dětský domov se školou, dětský domov)

⁶⁰ Viz příloha č. 1

Tento okruh osob je třeba vyrozumět přípisem soudu pro mládež, který o vzetí mladistvého do vazby rozhodl i v případě, že si to obviněný mladistvý nepřeje. Z vyrozumění o vzetí mladistvého do vazby by mělo být zřejmé, kterým orgán o vzetí do vazby rozhodl, kterého dne a kde se mladistvý nachází, dále by měl být označen soud, který ve věci rozhodl, datum rozhodnutí a spisová značka rozhodnutí a v jaké věznicí se mladistvý nachází. Zejména je třeba osoby, jsou vyrozumívány o vzetí mladistvého do vazby, třeba ***poučit o povinnosti zákazu sdělování informací o mladistvém, které by mladistvého umožnily identifikovat.***⁶¹

Veškerá činnost ve vazebních věznicích probíhá dle zákona o výkonu vazby 293/1993 Sb. a řádem výkonu vazby č. 109/994 Sb.

Mladistvý se umisťuje do cely odděleně od ostatních vazebně stíhaných, výjimečně však může být umístěn společně s dospělými, a to jedině tehdy, lze mít za důvodné, že je to pro mladistvého vhodnější.

Při nástupu obviněného do výkonu vazby jsou mladistvému nabízeny preventivně výchovné, vzdělávací, zájmové a sportovní aktivity bez předchozí diagnostiky osobnosti obviněného a bez ambice působit na něj ve smyslu konkrétní osobnostní změny. Cílem je omezit podle možností věznice negativní účinky izolace obviněných od společnosti, a to částečným naplněním volného času smysluplnou činností a zkrácením volného času. Nabídka programů aktivit se vydává jako příloha vnitřního řádu vazební věznice. Plán programu aktivit s obviněnými se vyhotovuje v týdenních a denních plánech aktivit. Dle vnitřního řádu se přiměřeně upravují postupy při zabezpečení práv a oprávnění zájmu mladistvého, zejména formy, metody a prostředky k uskutečňování zájmových, kulturních, sportovních a vzdělávacích programů, materiálně technické vybavení cel a dalších užívaných prostorů a vhodné formy výzdoby. Obviněný si může půjčovat dostupnou beletrii, náboženskou i odbornou literaturu a umožní se mu výběr z knihovního fondu věznice. Je možno zapůjčit mladistvému tisk a časopisy. Dále si může půjčit společenské hry, které využije v cele, nebo v určeném prostoru věznice určeném pro realizaci aktivit.

Na realizaci plánu aktivit se podílí nejen odborní zaměstnanci vazební věznice, ale i vrchní dozorcí a dozorcí oddělení výkonu vazby a trestu.

⁶¹ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

Erární oděv mladistvých je totožný s oděvem dospělých vězňů.⁶² Na základě žádosti, může ředitel mladistvému povolit nošení civilního oděvu.

Za důležité ustanovení tohoto zákona považují § 26, odst. 8, kdy tento stanoví, že „*mladistvému, který má plnit povinnou školní docházku, věznice zabezpečí její plnění*“. Mladistvý, který nemá ukončenou povinnou školní docházku, ji dle zákona plní ve vazební věznici. Výuku zajišťují vychovatel a speciální pedagog, kteří úzce spolupracují s příslušnou kmenovou školou. Návrh klasifikace podává speciální pedagog, vysvědčení vystavuje příslušná škola.⁶³

Bez zajímavosti není ani povinnost věznice umožnit zaměstnanci obce s rozšířenou působností, pověřeného zajišťováním sociálně-právní ochrany návštěvy u mladistvého a umožnění hovořit s ním bez přítomnosti třetích osob, přičemž tyto návštěvy se nezapočítávají do návštěv, na které má jednou za týden mladistvý nárok.⁶⁴

5.5.2. Délka vazebního stíhání

Horní hranice trestní sazby odnětí svobody pod 10 let:

- maximální délka vazby v přípravném řízení 4 měsíce
- maximální délka vazby v řízení před soudem 2 měsíce
- celková maximální délka vazby 6 měsíců

Horní hranice trestní sazby odnětí svobody nad 10 let:

- maximální délka vazby v přípravném řízení 1 rok
- maximální délka vazby v řízení před soudem 6 měsíců
- celková maximální délka vazby 1 rok a 6 měsíců

Trestní sazby jsou nezkrácené a maximální délka koluzní vazby nemůže přesáhnout ani u zvlášť závažného provinění 3 měsíce, není-li dán zpřísněný důvod vazby podle § 71 odst. 2, část věty druhé za středníkem TR.⁶⁵

⁶² viz příloha č. 2

⁶³ Informace získané na základě konzultace s Mjr. Ing. Michalem Kruťou, tiskovým mluvčím Vazební věznice v Teplicích

⁶⁴ Zákon 293/1993 - Aspí (poslední stav textu nabývá účinnosti až od 1.4.2012

⁶⁵ Pokyn obecné povahy 7/2009 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže

Do lhůt trvání vazby i ohledně vazby v řízení ve věcech mladistvých je vždy potřeba započítat nejen dobu zadržení, po níž následovalo vzetí obviněného do vazby, ale i dobu omezení jeho osobní svobody v důsledku zadržení v téže trestní věci, po němž byl (např. následkem přijetí písemného slibu) propuštěn na svobodu (§ 71 TŘ).⁶⁶

O **prodloužení vazby** mladistvého je třeba rozhodnout usnesením⁶⁷ do 15 dní od podání a to pouze za kogentně splněných podmínek, které však musí být splněny současně:

- nebylo možné v dané lhůtě pro obtížnost případu nebo kvůli jiným závažným důvodům ukončit vyšetřování a
- propuštěním mladistvého hrozí, že bude zmařeno anebo zásadním způsobem ztíženo vyšetřování

Obě tyto podmínky je třeba, s odkazem na zásadu presumpce neviny, prokázat. Zásadně není možné přihlížet k průtahům v řízení z organizačních důvodů či dokonce z liknavosti anebo neprofesionálního přístupu na straně orgánů činných v trestním řízení ve věcech mládeže.

„Při posuzování splnění podmínky pro prodloužení vazby uvedené ustanovení § 47 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, že nebylo možno pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit, nelze přihlížet k průtahům zaviněným organizačními potížemi na straně orgánů činných podle tohoto zákona nebo jejich nesoustředěným a liknavým přístupem k vyřizování trestní věci.“⁶⁸

5.5.3. Přezkoumání důvodů vazby

Jak jsem již uvedla, vazba mladistvého jako taková nesmí v přípravném řízení trvat déle než 4 měsíce, jde-li o zvlášť závažné provinění, lze vazbu prodloužit v přípravném řízení až na 6 měsíců. O prodloužení doby trvání vazebního stíhání musí rozhodnout v případě přípravného řízení soudce soudu pro mládež na návrh státního zástupce tohoto soudu, a v případě řízení před soudem rozhoduje o prodloužení vazby mladistvého soudce tohoto soudu.

⁶⁶ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2004, sp. zn. 4 Tmo 11/2004

⁶⁷ viz příloha č.3 - Systém ASPI - stav k 22. 1. 2012 do částky 8/2012 Sb. a 6/2012 Sb.m.s. - RA214
Obsah a text VZ071373 - poslední stav textu

⁶⁸ Usnesení Krajského soudu v Brně – soudu pro mládež ze dne 19. 5. 2005, sp. zn. 4 Ntmo 3/2005

Zákon 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, nově upravuje možnost přezkoumání důvodů vazby v přípravném řízení, tedy zda tyto důvody ještě trvají, nebo zda nezměnily a konečně, zda lze nahradit vazební stíhání jiným opatřením, uvedeným v § 73 a v § 73a.

Toto přezkoumání je nově možné pouze při rozhodování o:

- žádosti obviněného o propuštění z vazby
- návrhu státního zástupce na rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě
- změně důvodů vazby, jestliže byl shledán nový důvod vazby, nebo
- stížnosti proti usnesení státního zástupce o vazbě⁶⁹

Opětovné vzetí mladistvého do vazby, z níž byl propuštěn na svobodu po uplynutí dvou, resp. šesti měsíců, je-li stíhán pro zvlášť závažné provinění, v řízení před soudem není možné, nebylo-li o prodloužení vazby rozhodnuto způsobem upraveným v ustanovení § 47 odst. 2, 3 ZSM. Postupoval-li soud pro mládež v rozporu s tímto pravidlem, jde o pochybení, které je důvodem pro zrušení rozhodnutí o vzetí do vazby v řízení o stížnosti (§ 149 odst. 1 tr. ř.).⁷⁰

Doby uvedené v ustanovení § 47 odst. 1 ZSM, o které lze u mladistvých prodloužit trvání vazby, jsou stanoveny jako nejvýše přípustné. Z toho vyplývá, že v konkrétním případě je možné vazbu prodloužit i na dobu kratší. Ve výroku rozhodnutí učiněného podle § 47 odst. 2, 3 ZSM je však třeba vždy časově vymezit dobu dalšího trvání vazby, a to buď stanovením počtu dnů, týdnů nebo měsíců, anebo stanovením konkrétního data, dokdy vazba potrvá.⁷¹

5.5.4. Vazební zasedání

Novinkou, zavedenou zákonem č. 459/2011, účinného od 1. 1. 2012, je institut vazebního zasedání. Toto zasedání rozhoduje o výše uvedeném a koná se za stálé přítomnosti všech členů senátu.

Nejsou-li dány okolnosti výše uvedené, vazební jednání se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu. Dobu zasedání stanoví předseda senátu tak, aby se jej

⁶⁹ Zákon č. 459/2011, §71, odst.1

⁷⁰ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, soudu pro mládež ze dne 22. 11. 2005, sp. zn. 4 Tmo 30/2005

⁷¹ NS 7/2004-T 713

mohl zúčastnit jak státní zástupce, tak obhájce obviněného a aby byly zároveň dodrženy lhůty stanovené pro rozhodnutí o vazbě, přičemž účast je povinná pouze pro obviněného, vyjma případu, kdy soud rozhoduje o vzetí do vazby mimo hlavní líčení. Výjimkou z této povinnosti je, i přesto, že obviněný o konání vazebního jednání výslovně požádá, jestliže:

- obviněný se vazebního jednání poté odmítl zúčastnit
- obviněný byl v posledních 6ti týdnech vyslechnut, neuvedl žádné nové okolnosti, které by mohly ovlivnit jeho propuštění z vazby
- zdravotní stav obviněného neumožňuje jeho výslech
- obviněný se z vazby propouští

Vazební zasedání je ukončeno rozhodnutím, proti němuž je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek. Výjimkou toho je pouze stížnost proti rozhodnutí o propadnutí peněžité záruky státu a stížnost státního zástupce proti propuštění obviněného z vazby, nejde-li o propuštění, související s vyhlášením rozsudku, zprošťujícího obvinění.

Z § 72 odst. 1 TRŘ a § 48 ZSM vyplývá povinnost všech orgánů činných v tomto trestním řízení zkoumat a to v každém stadiu trestního stíhání, zda důvody pro vazební stíhání trvají.

ZSM taxativně určuje, kdo má být v případě vzetí do vazby, zadržení nebo zatčení mladistvého vyrozuměn a to i v případě, že si to mladistvý výslovně nepřeje. Jsou jimi: zákonný zástupce mladistvého, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, příslušné středisko probační a mediační služby, případně výchovné zařízení, v němž mladistvý vykonává dříve uloženou ochrannou výchovu (výchovný ústav, diagnostický ústav, dětský domov), zaměstnavatel mladistvého.

5.5.5. Nahrazení vazby jiným opatřením

ZSM v § 46 odst. 1 stanoví, že mladistvý může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak. Těmi jinými možnostmi jsou:

- 1) *procesní prostředky:*
 - a. *dohled probačního úředníka*
 - b. *písemný slib mladistvého*
 - c. *přijetí peněžité záruky*

d. umístění v péči důvěryhodné osoby⁷²

e. zárukou zájmového sdružení občanů

2) neprocesní prostředky:

a. umístění ve výchovném ústavu

b. použitím tzv. včasné pomoci probačního úředníka

Možnost využití výše vyjmenovaných možností alternativ vazebního stíhání jsou orgány činné podle ZSM povinny zkoumat v každém stadiu řízení – z úřední povinnosti a v návaznosti na důsledné zjištění poměrů mladistvého.

Výše uvedené alternativy je možné též kombinovat.⁷³

5.6. řízení

5.6.1. Přípravné řízení

V přípravném řízení zákon posiluje postavení státního zástupce při výkonu dozoru nad přípravným řízením a jeho odpovědnost za průběh řízení vedeného proti mladistvému, dbá, aby byly zjištěny poměry mladistvého pomocí orgánu sociálně-právní ochrany, případně též Probační a mediační službou. Důvodem výše uvedeného je zejména to, aby již od počátku bylo možno využít přiměřená výchovná opatření a některé z forem *zvláštních způsobů řízení*.⁷⁴ Stanoví, že ve věcech provinění mladistvých je státní zástupce povinen věnovat výkonu dozoru zvýšenou pozornost. Státní zástupce dbá přitom na to, aby policejní orgány zacházely s mladistvými ohleduplně.⁷⁵

Při splnění zákonem stanovených podmínek se *rozšiřuje škála rozhodnutí, která může učinit státní zástupce, jimiž jsou podmíněně zastavení trestního stíhání a narovnání, o další, třetí formu zvláštního způsobu řízení – odstoupení od trestního*

⁷² Při neplnění sjednaných závazků navrhne státní zástupce soudci soudu pro mládež, aby důvěryhodnou osobu i mladistvého zprostil těchto závazků a podle povahy a závažnosti věci současně buď určil novou důvěryhodnou osobu anebo rozhodl o vazbě nebo příkazu k zatčení – Pokyn obecné povahy 7/2009 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže čl. 31

⁷³ <http://www.pmcra.cz>

⁷⁴ Např. § 18 odst. 1 písm. d), e) ZSM, § 70 odst. 3 ZSM, § 307 odst. 1 písm. b) odst. 2, 3 TR, § 309 odst. 1 písm. b) TR, § 310 odst. 1 TR

⁷⁵ Pokyn obecné povahy 7/2009 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže

stíhání, a to tehdy, jestliže trestní stíhání není účelné a potrestání mladistvého není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění (§ 70 ZSM).

Obecnou podmínkou uplatnění všech tří forem těchto zvláštních způsobů řízení je směrnice, uvedená v ustanovení § 68 ZSM, podle které je možné zvláštní způsoby řízení v trestních věcech mladistvých použít jen za předpokladu, jestliže se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodný a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění – dále viz kapitola 5.8.

S možností uplatnění alternativ standardnímu trestnímu řízení souvisí i nově zakotvená povinnost orgánů činných v přípravném řízení informovat o každém zahájení o trestním stíhání mladistvého jeho zákonného zástupce, orgán sociálně právní ochrany dětí a Probační a mediační službu.

5.6.2. Předběžné projednání

Samosoudce soudu pro mládež obžalobu předběžně neprojednává, ale postupuje stejně jako samosoudce ve standardním řízení před samosoudcem (§ 314c TŘ.). Může také odstoupit od trestního stíhání, jsou-li splněny zákonem stanovené podmínky- § 62 odst. 2 ZSM.

V trestním řízení proti obviněnému mladistvému může též samosoudce vyhotovit ve smyslu § 314d odst. 3 TŘ zjednodušený písemný rozsudek, který neobsahuje odůvodnění, jestliže se po vyhlášení rozsudku státní zástupce i obviněný mladistvý vzdali odvolání, nebo prohlášení o tom, že se vzdávají odvolání, a učinili tak ve lhůtě, kterou jim samosoudce stanovil. V tomto postupu nebrání ani skutečnost, kdy takové prohlášení neučinil zároveň obhájce obviněného mladistvého, ani skutečnost, že se osoby, které mohou podat proti rozsudku odvolání ve prospěch obviněného mladistvého,⁷⁶ odvolání nevzdaly, případně že takový obviněný neprohlásil, že si nepřejde, aby tyto osoby podaly v jeho prospěch odvolání.⁷⁷

Nejde-li o řízení před samosoudcem, a přichází v úvahu předběžné projednání obžaloby, může předseda senátu v řízení v trestních věcech mladistvých mimo úkony

⁷⁶ § 247 odst. 2 TŘ, § 72 odst. 1 ZSM, ve znění pozdějších předpisů

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 49/2007, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1557/2006

vypočtené v ust. § 186 TŘ, k usnadnění rozhodnutí o předběžném projednání obžaloby navíc objasnit poměry mladistvého. Jejich objasněním může pověřit probačního úředníka § 61 ZSM.

5.6.3. Hlavní líčení a veřejné zasedání

Hlavní líčení před soudem by mělo být stejně jako v trestních věcech dospělých osob prováděno tak, aby splňovalo všechny požadavky na řádný a zákonný proces se všemi zárukami práva na obhajobu obžalovaného. Nejde-li o řízení proti uprchlému, nelze konat hlavní líčení a veřejné zasedání v nepřítomnosti mladistvého (§ 64 odst. 1 ZSM).

Jak jsem uvedla v kapitole 5.2., konání hlavního líčení a veřejného zasedání v trestních věcech mladistvých vyloučením veřejnosti představuje zákonnou výjimku z ústavní zásady veřejného projednávání věci před soudem, zakotvené v první řadě v čl. 32 LZPS, Úmluvě o právech dítěte, čl. 37 a čl. 40 této Úmluvy⁷⁸ a samozřejmě také v ZSM v § 3 odst. 5, blíže pak v § 52 až 54. V § 52 ZSM je tato výjimka odůvodněna specifickými poměry trestně stíhaných mladistvých osob. Základní právní úprava hlavního líčení v trestních věcech mladistvých je obsažena v ustanoveních § 196 až 231 TŘ a modifikována ustanoveními § 54 a § 64 až 66 ZSM. Základní úpravu veřejného zasedání obsahují ustanovení § 22 až 239 TŘ, která jsou dotčena speciálními ustanoveními § 54 a 64 ZSM.⁷⁹

Vyloučením veřejnosti se zde rozumí vyloučení blíže neohrazeného a nepředvídaného okruhu osob rozdílných procesních subjektů, jimž zákon účast jednání před soudem pro mládež neukládá jako povinnost. Zákon zde povyšuje zájem ochrany mladistvých a zajištění jejich nápravy, na omezení jejich psychických otřesů a na odstranění všech negativních vlivů, spojených s nadměrnou pozorností veřejnosti věnovanou projednávaným věcem. Současně přitom jde i o ochranu soukromí a osobnosti mladistvých, eliminaci negativních vlivů na jejich osoby a vyloučení rušivých projevů, jakými mohou být v těchto případech škodolibost, senzacechtivost, zaujatost, ale i projevy solidarity ze strany přítomných na adresu mladistvých. Toto všechno pak

⁷⁸ Trestní právo procesní Dagmar Císařová, Jaroslav Fenyk, Tomáš Gríva a kol. Aspí 2008, str 67

⁷⁹ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

ve svém celku opodstatňuje upřednostnění utajení informací, týkajících se provinění mladistvých před ústavně chráněnou zásadou veřejnosti soudního jednání.⁸⁰

5.7. Zvláštní způsoby řízení

Jde o způsoby řízení, které patří mezi tzv. *odklony od standardního trestního řízení*.

Jsou to případy, kdy je dáno důvodné podezření mladistvého ze spáchání určitého provinění a standardní formou jeho projednání by bylo provedení hlavního líčení a rozhodnutí o vině či nevině, případně i o trestním opatření. Za splnění zákonem stanovených předpokladů však trestní věc není takto projednána a k jejímu vyřešení dojde specifických procesním postupem, v rámci něhož není vyslovena vina mladistvého, ani mu není uloženo žádné trestní opatření.⁸¹

Zvláštní způsoby řízení jsou vyjmenovány v § 69 ZSM, přičemž blíže je specifikuje:

- narovnání (§ 309 až 314 TR),
- podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 a 308 TR),
- odstoupení od trestního stíhání (§ 70 ZSM)

5.7.1. Narovnání

Zavedením institutu narovnání se moderní trestní právo v jistém smyslu vrací k dávnému pojetí práva, kdy si občané vyřizovali spory mezi sebou sami, ale zde se stanovuje okruh skutkových podstat, u nichž lze narovnání použít; obvykle je vyloučeno takto postupovat u závažných trestních činů a organizovaného zločinu.

U nás byla první možnost aplikace odklonu trestního řízení na základě uzavřené dohody mezi pachatelem a poškozeným na základě novely trestního řádu z r. 1993, v níž byl zakotven institut podmíněného zastavení trestního stíhání. V další novele trestního řádu z r. 1995 byl do našeho trestněprávního systému zakotven samostatný institut narovnání, který se v zahraničí užívaným způsobům kompenzačním opatřením blíží ještě více.

⁸⁰ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

⁸¹ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

Narovnání, jako způsob zvláštního způsobu řízení zahrnuje *dohodu mezi pachatelem a obětí*, jenž zohledňuje i zájmy společnosti v přijatelné formě odčinění škod, které v důsledku trestného činu vznikly, plně vychází z konceptu restorativní justice a individualizace reakce nejen na spáchané činy, ale i na osobní poměry mladistvého.⁸² Toto odškodnění oběti zahrnuje jak materiální (finanční), tak morální škody, přičemž materiální narovnání mezi obětí a pachatelem může mít podobu finančního odškodnění nebo odškodnění službou. Smyslem tohoto způsobu trestního řízení je umožnit co nejrychlejší reakci na vzniklou situaci prostřednictvím převzetí odpovědnosti pachatelem za vyřešení konfliktní situace vzniklé spáchaným činem. Dalším kladem je možnost zapojení samotné oběti do procesu řešení následků trestného činu a zohlednění jejích potřeb i zájmů. Oběma stranám řízení je tak dána příležitost podílet se aktivním způsobem na řešení trestního případu.

Měl by se také brát zřetel na zájmy komunity, ve které k trestnému činu došlo. Proto instituty odškodnění (u nás např. institut narovnání) zahrnují vedle povinnosti odškodnit oběť, také povinnost pachatele odškodnit zároveň zájmy společnosti. V některých zemích se tak děje prostřednictvím odpracováním určených hodin bezplatné práce ve prospěch společnosti (komunity). Naše právní úprava nestanoví, jak vysoká má být v rámci narovnání finanční částka určená na obecně prospěšné účely. Může se přitom jednat o stovky, nebo také o tisíce korun. Státní zástupce nebo soudce by měl přihlídnout k osobní situaci a majetkovým možnostem pachatele.⁸³ Není vyloučena možnost uvedení v předešlý vztah, samozřejmě pouze za předpokladu, že takový postup připadá v úvahu, požádá o to poškozený a je-li to účelné. Náhrada škody může obviněným také spočívat v učinění potřebných úkonů k její úhradě. Opatřením k náhradě škody může být například nahlášení pojistné události obviněným pojišťovně a poskytnutí potřebné součinnosti nebo složení částky odpovídající výši způsobené škody obviněným do notářské úschovy. Předpokladem schválení narovnání je úhrada škody v celém rozsahu. Rozsah způsobené škody musí být řádně objasněn.

Jestliže obě strany, např. prostřednictvím mediace, naleznou společnou vůli k uzavření vlastní dohody a v ní pak definují oboustranně přijatelný způsob vyřešení

⁸² Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

⁸³ Matoušek, O. Kroftová, A. Mládež a delikvence. Praha : Portál, 2003 (2. vydání)

situace, státní zástupce, případně soud, může tento způsob řešení trestného činu akceptovat jako vhodnou formu uzavření případu, aniž by posuzoval pachatelovu vinu – zde odkazují na přílohu č. 4. Usnesení o schválení narovnání má ve výrokové části uveden popis skutku, ohledně kterého se schvaluje narovnání a jaký je v tomto skutku spatřován trestný čin, i obsah narovnání zahrnující výši způsobené škody nebo škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony, peněžitá částka určená k obecně prospěšným účelům včetně jejího příjemce, včetně částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Dále musí rozhodnutí obsahovat výrok o zastavení trestního stíhání obviněného pro skutek, ve kterém je spatřován trestný čin, jehož se narovnání týká. Ve výroku usnesení je třeba uvést popis skutku, ohledně kterého se věc zastavuje. Na základě této přílohy se peněžitá částka skládá v přípravném řízení na účet státního zastupitelství a je určena konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům a na pomoc obětem trestné činnosti.

Konkrétní výši částky, kterou je nutno složit, by neměl určovat soud či státní zástupce z vlastní iniciativy. Není ovšem vyloučeno, že obviněný či jeho obhájce v tomto směru učiní dotaz, kdy bude praktické, aby bylo státním zástupcem v přípravném řízení a v řízení před soudem samosoudcem naznačeno v jaké výši by se částka měla pohybovat.⁸⁴

5.7.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Při podmíněném zastavení se nerozhoduje o tom, zda obviněný trestný čin spáchal nebo nespáchal, a neukládá se žádný trest. Z výše uvedeného vyplývá, že v případném dalším řízení může být obviněný podle okolností odsouzen nebo zproštěn s tím, že v případě odsouzení mu může být uložen jakýkoli zákonem předpokládaný trest. Takto vzniklý stav lze považovat za jakýsi **odklad konečného rozhodnutí**.

Podmíněné zastavení trestního stíhání je možné za předpokladu jsou současně splněny tyto podmínky:

- jde o provinění, za které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující horní hranici 5 let

⁸⁴ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

- obviněný se k činu doznal
- obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, anebo se poškozenému zavázal ji odstranit
- obviněný projevil souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání
- s ohledem na dosavadní způsob života a okolnostem případu se lze důvodně domnívat, že takové řešení bude postačovat⁸⁵

V přípravném řízení rozhoduje o podmíněném zastavení trestního stíhání státní zástupce, a to bez jednání, jen na základě spisu. Zákon navíc přesně neurčuje, ve které fázi řízení má být rozhodnutí o podmíněném zastavení stíhání vydáno. Státní zástupce proto může rozhodnout v závislosti na procesní situaci, jakmile je spolehlivě objasněno, že jsou splněny všechny výše uvedené podmínky.

Soud je oprávněn podmíněně zastavit trestní stíhání po podání obžaloby. Pokud jde o řízení před soudem, podmíněné zastavení přichází v úvahu u stejného okruhu trestných činů, jaký je stanoven i pro rozhodování samosoudcem (§ 314a odst. 1 TŘ). Proto o podmíněném zastavení rozhoduje většinou samosoudce v rámci přezkoumání obžaloby podle § 314c odst. 1 TŘ. Rozhodování o podmíněném zastavení senátem okresního soudu nebo senátem krajského soudu jako soudu prvního stupně není zcela běžné. Dojít k němu může například po provedení dokazování a změně právní kvalifikace skutku. Pro úplnost připomínám, že podmíněné zastavení trestního stíhání nepřichází v úvahu v odvolacím ani dovolacím řízení⁸⁶

5.7.3. Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je možné za předpokladu:

- jde o provinění, za které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, nepřevyšující horní hranici 3 léta a
- trestní stíhání není účelné a

⁸⁵ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. Vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1227 s.

⁸⁶ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 39n

- potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění⁸⁷

Základním východiskem pro uplatnění této formy řešení trestné činnosti je důvodný předpoklad, že:

- bylo dosaženo účelu ZSM a
- případně že toho účelu bude dosaženo současně s rozhodnutím o odstoupení od trestního stíhání.

Cílem tohoto řízení je tedy po odhalení pachatele skutku, který naplňuje znaky určitého provinění a po objasnění tohoto skutku opatřením rozhodných důkazů, zajistit adekvátní reakci, odpovídající specifickým okolnostem případu, osobě mladistvého a jeho poměrům.

Z výše uvedeného je zřejmé, že prioritou vedení v řízení v trestních věcech mladistvých a smyslem opatření přijímaných v jeho rámci a v rámci práva na spravedlivý proces je působení do budoucna ve směru dosažení pozitivních změn chování mladistvého, kdy nemusí být nezbytným výsledkem trestního řízení potrestání každého mladistvého pachatele.

Mladistvému nelze toto řešení nikdy vnutit, a to ani v případě, že je příslušné orgány činné podle ZSM považují za nejvhodnější a pro mladistvého nejpříznivější.

5.8. Probační a mediační služba

Činnost Probační a mediační služby je vymezena v § 75 ZSM, dále pak v TR § 330a, 331 a 336 a násl. a zejména v zákoně o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb. (dále ZPMS). Probační a mediační služba je organizační složkou státu a účetní jednotkou ministerstva spravedlnosti. Zaměstnanci PMS zastávají funkci úředníka nebo

asistenta. ZPMS definuje probaci jako „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrolu výkonu tresty nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzených ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*“

Základními cíli probační a mediační služby jsou:

- **Integrace pachatele** - je procesem, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, jeho uplatnění a seberealizaci a tím o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace
- **Participace poškozeného** – snaha o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.
- **Ochrana společnosti** účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.⁸⁸

Jak je patrné ze statistiky níže uvedeného přehledu, podněty k zahájení činnosti střediska PMS dává ve většině případů PČR, dále pak státní zastupitelství. Je to v podstatě logický důsledek pracovní činnosti jednotlivých institucí v kombinaci s úřední povinností orgánů činných v trestním řízení stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, nestanoví-li zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána, jinak (§ 2, odst. 3, 4). Velmi zajímavá jsou čísla počtu podnětů u zdrojů, které tuto povinnost nemají, např. rodinný příslušník (za rok 2010 1,7 %) anebo poškozený (za rok 2010 0,2 %) ve srovnání se zmocněnci, kdy by se dalo předpokládat, že spíše tito budou zdrojem podnětů trestné činnosti než např. rodinní příslušníci (za rok 2010 0,0 %).

⁸⁸ <https://www.pmscr.cz> [Citace: 2.2. 2012] - Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem

Zdroj podnětů - počet podnětů - Přípravné řízení a řízení před soudem dle 218	obviněný, ods.	obhájce	poškozený	zmnocněnec	soud	státní zastupitelství	policie	rodinný příslušník	kurátor pro mládež	škola	koordinátor SSP	jiné	celkem
rok 2006	145	5	3	0	363	567	711	23	43	0	0	63	1923
v %	7,5%	0,3%	0,2%	0,0%	18,9%	29,5%	37,0%	1,2%	2,2%	0,0%	0,0%	3,3%	100,0%
rok 2007	197	8	3	0	367	652	1060	39	31	0	0	56	2413
v %	8,2%	0,3%	0,1%	0,0%	15,2%	27,0%	43,9%	1,6%	1,3%	0,0%	0,0%	2,3%	100,0%
rok 2008	194	9	2	0	231	705	830	40	60	0	0	51	2122
v %	9,1%	0,4%	0,1%	0,0%	10,9%	33,2%	39,1%	1,9%	2,8%	0,0%	0,0%	2,4%	100,0%
rok 2009	184	11	4	0	213	756	1122	44	44	1	0	73	2452
v %	7,5%	0,4%	0,2%	0,0%	8,7%	30,8%	45,8%	1,8%	1,8%	0,0%	0,0%	3,0%	100,0%
rok 2010	125	4	5	0	238	625	1129	37	38	0	0	38	2239
v %	5,6%	0,2%	0,2%	0,0%	10,6%	27,9%	50,4%	1,7%	1,7%	0,0%	0,0%	1,7%	100,0%

89

5.8.1. Probace

Jde o pravidelný osobní kontakt probačního úředníka s mladistvým, který se uskutečňuje v místě PMS, ale také, uzná-li to probační úředník za vhodné, v místě bydliště sledovaného. Vše se děje způsobem, stanoveným v probačním plánu dohledu, který sestavuje probační úředník ve spolupráci se sledovaným. Tento plán stanoví, jak často bude dohled prováděn, kde budou probíhat pravidelná setkání, jak budou plněna omezení a povinnosti, uložená soudem, ale také postup při porušení těchto pravidel. V rámci tohoto dohledu je obviněný/odsouzený veden k převzetí odpovědnosti za své chování a řešení případných následků jeho trestné činnosti.

Dohledem se míní především kontrola dodržování podmínek trestu, které ukládá státní zástupce v přípravném řízení, nebo soudce v řízení hlavním, považuje-li za účelné sledování a kontrolu chování mladistvého obviněného. Probační úředník ale také nabízí pomoc při řešení problémů, jako např. hledání zaměstnání, zprostředkování léčby závislosti a řešení dluhů, včetně úhrady škody poškozenému.

Dohled může být uložen současně s trestem podmíněného odsouzení, podmíněného upuštění od potrestání, podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, propuštění z ochranné léčby, v rámci trestu společensky prospěšné činnosti, jako nahrazení vazby a samozřejmě samostatně v rámci výchovného opatření a to i dítěti mladšímu 15ti let. Tento dohled je prováděn kvalifikovaným úředníkem nebo asistentem PMS v místě, kde se mladistvý dlouhodobě zdržuje.

⁸⁹ <https://www.pmscr.cz> [Citace: 2.2. 2012]

V duchu restorativního pojetí trestní justice usiluje PMS o odstranění následků trestného činu nejen u samotné oběti, ale i u dalších osob dotčených trestným činem. V tomto smyslu může být dotčenou osobou jak rodinný příslušník oběti, tak i někdo jiný, např. soused, náhodný kolemjdoucí nebo obecně řečeno jiný příslušník komunity, kde k trestnému činu došlo. V tomto smyslu napomáhá PMS svou mediační činností k oboustrannému urovnání vztahů jak mezi pachatelem a obětí, tak mezi pachatelem a komunitou, kde k trestnému činu došlo. Zvláštní pozornost a péči věnuje PMS obviněným mladistvým a obviněným ve věku blízkém věku mladistvým (mladým dospělým).⁹⁰

5.8.2. Mediace

Poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit se k danému provinění a současně umožňuje mimosoudní domluvu na rychlém a pro obě strany přijatelném způsobu náhrady škody. Tato účast však musí být pro **obě** strany **dobrovolná**. Mediaci lze pro účely trestního řízení definovat jako alternativní metodu řešení konfliktů, která využívá přítomnosti nestranné třetí osoby – mediátora. Mediátor musí být absolutně nestranný. Je odborníkem na efektivní vyjednávání a zároveň pomáhá stranám konfliktu dospět k urovnání sporu a nalézt oboustranně přijatelné řešení dané situace, řídí proces jednání, vytváří podmínky pro dorozumění účastníků a přispívá k nalezení řešení, která zohledňují zájmy obou stran. Mediátor však spor neposuzuje, ani nerozhoduje o formě jeho řešení.⁹¹ Výsledek mediace úředník PMS shrne do zprávy o výsledku mediace⁹², kterou společně s výstupem mediace (sjednanou dohodou, případně dalšími materiály) předá příslušnému státnímu zástupci nebo soudci jako podklad pro jeho další rozhodnutí.⁹³ Výsledky tohoto jednání může státní zástupce v přípravném řízení nebo soudce v řízení hlavním zohlednit ve svém rozhodnutí. Může např. zastavit trestní stíhání nebo navrhnout či schválit další alternativu nebo sankci. V případě zastavení z tohoto důvodu není následkem evidence provinění v rejstříku trestů.

⁹⁰ Matoušek, O., Kroftová, A. Mládež a delikvence. místo neznámé : Portál, 2005 (1. vydání)

⁹¹ Ouředníčková, L., Pilný, O., Rabiňáková, D., Štern, P. Předmluva k českému vydání publikace Riskin, L. L., Arnold, T., Keating, J. M. Mediace aneb jak řešit konflikty. 1. vyd. Praha: Facia, 1996

⁹² viz příloha č. 5

⁹³ <https://www.pmscr.cz> [Citace: 2. 2. 2012] - Metodický standard činnosti PMS v oblasti přípravného řízení a řízení před soudem

V rámci pracovních činností probačního úředníka je počítáno i s *mediací – mimosoudním zprostředkováním řešení konfliktu mezi poškozeným a obviněným*, samozřejmě na účasti mediátora – úředníka PMS, ustanoveného na základě zákona č. 257/2000 Sb., který má vědomosti z oblasti příslušných právních ustanovení a profesionální dovednosti z oblasti komunikace a vyjednávání. Jednání poškozeného a obviněného obvykle předchází samostatná jednání s mediátorem, teprve poté, za souhlasu obou stran se přistupuje k dohodě.⁹⁴

Účastníky mediace jsou primárně obviněný a poškozený – tedy ti, jichž se konflikt týká přímo. Tito účastníci mají právo přizvat si k mediačnímu jednání i další osoby např. rodinné příslušníky stran, obhájci, pracovníci orgánu sociálněprávní ochrany dětí, soudní znalci, zmocněnci poškozených, a další osoby, které mohou být pro řešení konfliktu přínosem. O přítomnosti těchto osob při mediaci a o pravidlech jejich vstupu do mediačního jednání úředník PMS společně se stranami vyjednává. Přítomnost těchto osob musí být akceptována oběma stranami – tj. s jejich přítomností musí souhlasit jak obviněný, tak poškozený.

6. SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE

V SR

Pokusů o rekonstrukci trestního řízení s mládeží v SR bylo, zejména po roce 1989, více. Potřeby výraznější reformy právních následků trestných činů na Slovensku vyplývala z toho, že se právní úprava sankcí obecně, ale i v případě mladistvých příliší nelišila od situace před rokem 1989. Do přijetí ZSM se právní úprava trestání mladistvých také výrazně neodlišovala od právní úpravy ČR, a to zejména v oblasti pravidel pro ukládání sankcí. Nicméně na rozdíl od ČR, kde již od 2. poloviny 90. let postupně docházelo k zavádění dalších alternativních sankcí, které bylo možné ukládat i mladistvým a jejichž aplikace se i u mladistvých postupně rozšířila i v praxi, na Slovensku byl rejstřík trestů u mladistvých omezen na trest odnětí svobody, včetně možnosti jeho podmíněného odložení, propadnutí věci, vyhoštění, peněžité trest a zákaz

⁹⁴ k uzavření dohody není nutné setkání obou stran konfliktu, dohody může být prostřednictvím mediátora sjednána i v jednotlivých samostatných sezeních

činnosti.⁹⁵ Legislativní záměr Trestného zákona (dále „TZ“) a Trestného poriadku (dále „TP“) byl schválen na schůzi vlády 31. 5. 2000, tyto byly v dubnu resp. v květnu 2004 předloženy na jednání Národní rady Slovenské republiky. Proces schvalování v parlamentu trval více než jeden rok. Nakonec ale dne 20. 5. 2005 Národní rada Slovenské republiky schválila nový TZ, publikovaný ve sbírce zákonů SR 2. 7. 2005 pod číslem 300/2005 Z.z. Dne 24. 5. 2005 Národní rada SR schválila nový TP, publikovaný ve sbírce zákonů 2. 7. 2005, pod číslem 301/2005 Z.z. Trestný zákon a Trestný poriadok nabývají účinnosti 1. ledna 2006.⁹⁶

Na Slovensku bylo v souvislosti s přijetím zákona č. 300/2005 TZ a zákona č. 301/2005 TP účinných od 1. 1. 2006 upraveno také trestní právo mládeže.

Oproti předchozím úpravám zde jednoznačně došlo ke **zprísnění trestní politiky** vůči delikventní mládeži, a to nejen rozšířením trestní odpovědnosti i na 14ti leté, ale také v oblasti možností ukládání sankcí mladistvým. Příslušná hmotněprávní ustanovení jsou upravena v hlavě IV. TZ a specifika trestního řízení ve věcech mladistvých v části III., hlavě VII. oddílu 2. slovenského TP.

Ustanovení o řízení ve věcech mladistvých (§ 94 odst. 1 TZ) primárně sleduje vyloučení všech škodlivých vlivů trestného stíhání na osobnost mladistvého pachatele. Jsou zaměřené na zvýšení pozitivního výchovného vlivu, na usměrnění jeho dalšího života a rozšíření a zabezpečení jeho procesních práv se zřetelem na jeho věk, nižší osobnostní zralost, menší životní zkušenosti a tím sníženou schopnost se hájit.

Zákon zakotvuje **povinnou obhajobu mladistvého už od vznesení obvinění**, která trvá až do pravomocného skončení trestního stíhání, s tím, že se mladistvý nemá možnost tohoto práva vzdát.

Dosažení cílů napomáhá i ustanovení § 337 TZ, které rozšiřuje a konkretizuje okolnosti, které je potřeba zjistit, má-li být dosažen účel trestního stíhání, z hlediska viny, ale zejména z hlediska případného trestu. Proto i zde zákon ukládá povinnost co nejdůkladněji zjistit i **stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého** a zároveň stanoví, že v řízení proti mladistvým je třeba dbát na to, aby se vyšetřování, zkrácené řízení a rozhodování svěřilo osobám, které mají životní zkušenosti, stejně jako zkušenosti s výchovou mládeže, zaručující splnění výše uvedeného výchovného účelu.

⁹⁵ Hulmáková, J. Nad slovenským trestním právem mládeže. Trestněprávní revue. 4, 2007, Sv. 6, 15. Dubna, s.95

⁹⁶ Zoubková, I. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-2. s. 231

Zjišťování poměrů mladistvého obviněného se obvykle realizuje prostřednictvím státního orgánu péče o mládež (v současnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí a sociálního kurátora).

Náležitě zjištění příčin trestné činnosti a tím i zjištění pohnutek, které k trestné činnosti vedly, vyžaduje podrobné zjištění poměrů mladistvého ze všech hledisek, uvedených v § 337 TZ. Na zabezpečení těchto nutných požadavků musí i soud spolupracovat s těmi zájmovými sdruženími občanů, orgány a institucemi, které ve věci mohou účinně pomoci. Nestačí, aby se soud spokojil pouze s běžnou zprávou o pověsti mladistvého.

Nedostatečné objasnění všech okolností uvedených v § 337 TZ bude zpravidla důvodem k odmítnutí obžaloby a vracení věci prokurátorovi jednak proto, že nejde o jednoduché úkony, které by soud mohl realizovat až v průběhu samotného řízení a jednak protože mohou vést ke krácení obhajovacích práv obviněného.

Ze závěrů aplikační praxe vyplývá, že jedním ze základních předpokladů pro spravedlivé rozhodnutí soudů v trestním řízení ve věcech mladistvých je náležitá znalost osoby mladistvého. Důkladné objasnění stupně rozumového a mravního vývoje mladistvého je důležité nejen pro volbu prostředků na jeho nápravu, ale i pro zjištění, zda nejde o čin, jehož závažnost je malá a na základě toho mladistvý trestně nezodpovědný (§ 95 odst. 5 TZ)⁹⁷

Ve výše uvedeném zákoně 301/2005 Z.z. (TP) jsou za mladistvé označovány ty osoby, které v době spáchání činu dovršily 14 let, ale nepřekročily 18 let. V souvislosti s přijetím nového trestního zákona došlo k výrazným změnám v oblasti právní úpravy základů trestní odpovědnosti mladistvých a to právě tím, že došlo ke **snížení dolní hranice trestní odpovědnosti na 14 let**. Tento krok byl zdůvodňován zejména obecnými argumenty o nárůstu kriminality mládeže, o zneužívání trestně neodpovědných dětí a jejich beztrestnosti k páčání trestné činnosti a zvyšování závažnosti trestné činnosti páchané mládeží. Dalšími důvody pro snížení trestní hranice byly uváděny např. zrychlení psychosomatického vývoje mládeže a možnost dříve preventivně působit na delikventní dítě prostředky trestního práva. Objevily se však i odlišné názory, které upozorňovaly nejen na nadměrnou kriminalizaci a nebezpečí stigmatizace této věkové kategorie, ale i praktické problémy spojené s takovým snížením, např. skutečnost, že

⁹⁷ Ivor J. a kolektiv. Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-101-X.s. 792

trestní odpovědnost dětí zasahuje do období povinné školní docházky, s čímž bude nutné počítat zejména při ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁹⁸

Významným ustanovením, které upravuje speciální postup proti mladistvému, který v době spáchání trestného činu dovršil 14tý rok věku, ale nepřekročil 15tý rok věku, posilující ochranu mladistvého obviněného v trestním řízení, je ustanovení o povinnosti obligatorně znalecky⁹⁹ zkoumat rozpoznávací a ovládací schopnost mladistvého v době spáchání trestného činu.¹⁰⁰

6.1. Ochrana osobnosti a práv mladistvého

Všeobecné ustanovení o vyloučení veřejnosti z hlavního líčení a veřejného zasedání (§ 249 odst 3)¹⁰¹ je rozšířeno o povinnost soudu vyloučit veřejnost z hlavního líčení a **veřejného zasedání na návrh mladistvého, jeho obhájce nebo zákonného zástupce**, je-li to v zájmu ochrany mladistvého, toto je třeba posoudit především z hlediska dosažení jeho nápravy, nenarušení jeho pověsti nad přiměřenou míru a následného společenského uplatnění.

K nepříznivému působení na mravní vývoj mladistvému může dojít například při výsledku znaleců z odvětví psychiatrie o vývoji jeho osobnosti a o prognózách resocializace, o možnostech jeho nápravy stejně jako při výsledku rodičů mladistvého, který se ho týká apod. a proto je možné z těchto důvodů vyloučit z jednací místnosti nejen veřejnost, ale i mladistvého. Po návratu mladistvého do projednávací místnosti je však předseda senátu povinen oznámit mu podstatný obsah jednání konaného za jeho nepřítomnosti, aby se mohl vyjádřit. (§ 343).¹⁰²

⁹⁸ Hulmáková, J. Nad slovenským trestním právem mládeže. Trestněprávní revue. 4, 2007, Sv. 6, 15. Dubna, s.93

¹⁰⁰ Ivor J. a kolektiv. Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-101-X.s. 766

¹⁰¹ Verejnosc' na hlavnom pojednávani môže byť vylúčená len vtedy, ak by verejný prejednávanie veci ohrozilo tajomstvo chránené osobitným zákonom, verejný poriadok, mravnosc' alebo bezpečnosť alebo ak to vyžaduje iný dôležitý záujem obžalovaného, poškodeného, jeho blízkych osôb alebo svedkov. Verejnosc' musí byť vylúčená počas výsluchu agenta a ak ide o ochranu utajovaných skutočností. Verejnosc' možno vylúčiť aj na časť hlavného pojednávania.

¹⁰² Ivor J. a kolektiv. Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-101-X.s. 762

6.2. Vazba mladistvého

Vazba může trvat, stejně jako v případě dospělých pachatelů, trvat dle závažnosti 1, 3 anebo 4 roky a je vykonávána odděleně od dospělých.

Žádné další speciální modifikace zákon neobsahuje a to ani v případě možné náhrady vazby nebo její délky.

Větší ochranu poskytuje zákon mladistvému, i pokud jde o možnost jeho vzetí do vazby tím, že ačkoliv splnil všeobecné důvody vazby (§ 71), je možno jej vzít do vazby jen tehdy, *jestliže účelu vazby nelze dosáhnout jinak*.

Účely vazby je možné dosáhnout zejména v případě aplikace prostředků nahrazujících vazbu a to:

- zárukou, slibem nebo dohledem (§ 80), popřípadě
- peněžitou zárukou (§ 81).

Z těchto prostředků je zpravidla nejúčinnější dohled nad mladistvým probačním a mediačním úředníkem nebo důvěryhodnou osobou (§ 339).

Důvěryhodnou osobou můžou být například rodiče mladistvého, učitel, vychovatel z internátu, nadřízený v zaměstnání, mistr apod. Vždy však musí být konkrétně zjištěno, jestli a jak jsou tyto osoby způsobilé příznivě ovlivňovat další chování mladistvého, aby jejich úloha nebyla pouze formální nabídkou poskytnutou v úmyslu pomoci mladistvému uniknout možného vzetí do vazby bez dalšího vlivu na jeho jednání.

6.3. Doručování

Zvláštnosti doručování dle TP spočívají v tom, že jestliže v době hlavního projednávání nebo veřejného zasedání mladistvý nedosáhl 19. roku, písemnosti (obžaloba, návrh dohody o vině a trestu) se nedoručují pouze mladistvému a jeho obhájci, ale i státnímu orgánu péče o mládež, státnímu zástupci, případně též osobě, s kterou mladistvý žije ve společné domácnosti, případně i opatrovníkovi.

6.4. Místní příslušnost

Se zřetelem na možný pozitivní vliv prostředí může příslušný soud udělit výjimku ze všeobecné místní příslušnosti¹⁰³ a postoupit věc soudu, ve jehož obvodu má mladistvý trvalý pobyt, nebo tam, kde je trestní řízení z jiných důvodů účelnější. Tímto způsobem lze postupovat v jakémkoliv stádiu trestního řízení před soudem prvního stupně, v odvolacím řízení též ve vykonávacím řízení (§ 341).

V trestních věcech proti mladistvým má postup podle § 341 přednost před postupem podle § 23¹⁰⁴.

6.5. Odklony

V současné době slovenská právní úprava upravuje poměrně široké možnosti odklonů v trestním řízení proti mladistvým a to s výjimkou trestního příkazu, který nelze vydat proti mladistvému, pokud v době jeho vydání nedovršil 18ti let. Jednotlivé druhy odklonů jsou upraveny bez ohledu na věk pachatele a, až na nepatrné úpravy u dohod o vině a trestu, nejsou nijak modifikovány pro mladistvé. V TP není upraven žádný odklon, který by se týkal pouze mladistvých.

První dva druhy odklonů, u kterých lze předpokládat, že jejich využití bude aktuální právě u mladistvých, jsou *podmíněné zastavení trestního stíhání a smír*.

Jde o odklony, které již byly zakotveny v trestním zákoně č. 141/1961 Zb., a to konkrétně podmíněné zastavení trestního stíhání již s účinností od 1. 10. 1994 a smír od 1. 10. 2002. V rámci rekodifikace pak došlo k jejich legislativnímu zpřesnění a doplnění.¹⁰⁵

Dodávám, že i na Slovensku se v této oblasti, při zavádění těchto alternativ do praxe, objevují obdobné problémy jako v ČR. Je poukazováno např. na skutečnost, že mediační činnost do podání obžaloby je limitována tím, že příslušné orgány činné v trestním řízení dostatečně nespolupracují s příslušnými probačními a mediačními úředníky.

¹⁰³ §17 odst 1 trestného poriadku: „Konanie vykonáva súd, v ktorého obvide bol trestný čin spáchaný“

¹⁰⁴ §23 odst 1 trestného poriadku: „Z dôležitých dôvodov môže byť vec príslušnému súdu odňatá a prikázaná inému súdu toho istého druhu a stupňa; o odňatí a prikázaní rozhoduje súd, ktorý je obom súdom najbližšie spoločne nadriadený“

¹⁰⁵ Hulmáková, J. Nad slovenským trestním právem mládeže. Trestněprávní revue. 4, 2007, Sv. 6, 15. dubna.

Také smír se zatím na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání v aplikační praxi příliš neprosadil.

U dalších dvou druhů odklonů, tedy možnosti zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného a podmíněného zastavení trestního stíhání spolupracujícího obviněného, lze předpokládat, že s ohledem na to, jaké trestné činnosti se mladiství převážně dopouštějí, nebudou právě u této věkové kategorie příliš aktuální.

Jako nesporně pozitivní lze hodnotit to, že se zde nabízí možnost odklonu i u poměrně méně závažných druhů trestných činů, u kterých předešlé druhy odklonů s ohledem na pětiletou hranici trestu odnětí svobody nebude možné využít. Přitom si lze představit jejich aplikaci zejména např. v případech, kdy jsou mladiství zpravidla jako nejnižší články struktur organizovaného zločinu či teroristických skupin, využíváni k trestné činnosti ve prospěch takových seskupení.

Dalším odklonem je pak také dohoda o vině trestu, která dává možnost vyjednávání mezi prokurátorem a obviněným o uznání viny v souvislosti s dohodou o trestu. Trestem se v tomto smyslu rozumí i upuštění od potrestání či podmíněné upuštění od potrestání u mladistvých. Ani v tomto případě není možnost jeho využití omezena je na ne méně závažné trestné činy. Na rozdíl od tradičních odklonů jako je např. podmíněné zastavení trestního stíhání, zde dochází k odsouzení a uložení trestu, a to bez projednání věci v řízení před soudem prvního stupně.¹⁰⁶

7. Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech

ZSM je plně v souladu s ústavním pořádkem ČR, s mezinárodními úmluvami, jimiž je ČR vázána, důsledně respektuje ústavní úlohu soudů i meze zásahů do občanských práv a svobod, jak je stanoví zejména Listina základních práv a svobod.

¹⁰⁶ Hulmáková, J. Nad slovenským trestním právem mládeže. Trestněprávní revue. 4, 2007, Sv. 6, 15. dubna.

Ústavním východiskem této právní úpravy je zejména hlava pátá a čl. 32 Listiny základních práv a svobod.

Právní akty Evropské unie předmětnou oblast neupravují.

Návrh zákona plně respektuje mezinárodní dokumenty přijaté pro oblast zacházení s delikventní mládeží, konkrétně:

- **Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (tzv. Pekingská pravidla, rezoluci OSN č. 40/33 ze dne 29. 11. 1985)**, zde jsou obsaženy velmi důležité zásady, které poskytují poměrně zřetelná vodítka pro trestní politiku vůči delikventní mládeži v jednotlivých státech.¹⁰⁷
- **Směrnici OSN pro prevenci kriminality mládeže (tzv. Riyadskou směrnici, rezoluci OSN č. 45/112 ze dne 14. 12. 1990)**,
- **Pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody** (rezoluci OSN č. 45/11 ze dne 14. 12. 1990),
- **Úmluvu o právech dítěte** (rezoluce OSN 44/25 z 20.11.1989¹⁰⁸, (viz sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.), tato stanoví povinnost států zajistit, zejména aby každé dítě požívalo plných práv a nebylo vystaveno žádné formě diskriminace; aby děti nebyly svévolně oddělovány od svých rodičů, pokud to není v jejich zájmu; státy mají usnadňovat sjednocování rodin a povolovat za tímto účelem vstup cizích občanů na své území; státy dále musí chránit děti před fyzickou či duševní újmu a zanedbáváním včetně sexuálního a jiného zneužívání.

Podle úmluvy mají postižené děti právo na zvláštní zacházení, vzdělávání a péči; základní školství musí být povinné a bezplatné a školní disciplína musí respektovat důstojnost dětí; na děti a mladistvé do 18 let se nesmí vztahovat trest smrti či

¹⁰⁷ Hulmáková, J. Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech. Trestněprávní revue. 12, 2009, Sv. 8, 15. dubna.

¹⁰⁸ <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=546>: shrnutí za 10 let existence Úmluvy: Nejnovější z dohod o lidských právech, Úmluva o právech dítěte, byla ratifikována největším počtem států (pouze dva členské státy OSN ji nepodepsaly - USA a Somálsko) a její účinnost se za velmi krátkou dobu začala výrazně projevovat. Podle Dětského fondu OSN (UNICEF) byly zkoumány a hodnoceny zprávy z více než 40 zemí. Čtrnáct z nich zahrnuje úmluvu do svých ústav a 35 zemí přijalo nové zákony a úpravy ve smyslu ustanovení úmluvy. Patří mezi ně obecné zákony o ochraně dětí, úpravy zákonů souvisejících se zneužíváním dětí, dětskou prací a adopcí, prodloužení délky povinné školní docházky, ochrana dětských uprchlíků a dětí příslušejícím k menšinám a reforma právního systému pro mladistvé.

doživotního vězení; žádné dítě mladší 15 let se nesmí účastnit vojenských operací; děti, které se ocitnou v oblastech válečných konfliktů mají právo na mimořádnou ochranu; děti menšinových skupin a z řad původního obyvatelstva musí mít zajištěnou svobodu kultury, náboženství a jazyka.¹⁰⁹

OSN staví prevenci kriminality na společných principech:

„Vládní iniciativa na všech úrovních k vytvoření a udržení institucionálního rámce pro prevenci kriminality, integraci prevence kriminality do politik socioekonomického rozvoje, spolupráce mezi státními institucemi, občanskou společností a podnikatelským sektorem, udržitelnosti a zodpovědnosti, zejména v poskytování přiměřeného a dlouhodobého financování na vytváření, chod a vyhodnocování programů, akcí založené na znalostech, respektování lidských práv, právního řádu a prosazování zákonnosti, souvztažnost mezi porušováním zákona na místní úrovni a mezinárodním organizovaným zločinem, zvláštní strategii pro různé skupiny, zejména pro chlapce a děvčata, muže a ženy a zranitelné členy společnost“¹¹⁰

Toto předpokládá zapojení představitelů státu, ale i občanské společnosti, na těchto skupinách je vypracování detailních záměrů a postupů a OSN tímto vyzvaly členské státy k revizi standardů a norem OSN¹¹¹ v této oblasti,

Je třeba zdůraznit, že ZSM naplňuje reálným obsahem ta ustanovení Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluvy), která korespondují s předmětem jeho úpravy. Podle čl. 37 písm. b) Úmluvy¹¹² se smluvní strany zavázaly zabezpečit, aby žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu. Projednání Úvodní zprávy České republiky o plnění Úmluvy v roce 1997 před Výborem pro práva dítěte OSN v Ženevě přineslo některé kritické připomínky a závěry i pro oblast soudnictví nad mládeží. Výbor OSN kromě jiného doporučil ČR provést v duchu Úmluvy v co nejkratší době reformu trestního práva a soudnictví nad

¹⁰⁹ www.osn.cz [Citace: 12.12.2011] <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=937>

¹¹⁰ UN Bulletin, 12. kongres OSN o prevenci kriminality a trestním soudnictví, Uvedení směrnic OSN o prevenci zločinnosti do praxe

¹¹¹ www.osn.cz [Citace: 12.12.2011] <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1599>

¹¹² ČSFR podepsala Úmluvu v New Yorku 30. 9. 1990, ratifikovala 7. 1. 1991 a dne 6. 2. 1991 vstoupila v platnost

mládeží a v souvislosti s tím zajistit i odbornou přípravu příslušných specialistů¹¹³, na základě tohoto doporučení vznikl právě zákon 213/2003 Sb.

Pokud jde o dokumenty Rady Evropy orientované na mládež nutno uvést především

- *Doporučení Rady Evropy č. R (87)20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže,*
- *Doporučení Rady Evropy č. R(88)6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin*
- *Rezoluci č. R(66)25, o krátkodobém zacházení s mladistvými pachateli do 21 let věku.*

Z obecných trestně politických dokumentů Rady Evropy jde o

- *Rezoluci č. R(65)1, o trestech nahrazujících trest odnětí svobody,*
- *Doporučení č. R(87)18, o zjednodušení trestního řízení,*
- *Doporučení č. R(92)17, o jednotném postupu při ukládání trestů,*
- *Doporučení č. R(70)1, k praktické organizaci opatření dohledu a pomoci podmíněně odsouzeným nebo podmíněně propuštěným,*
- *Doporučení č. R(87)3 - Evropská vězeňská pravidla (tj. přepracovaná rezoluce (73)5)*
- *Doporučení č. R(99)22, ohledně přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězňených osob.*¹¹⁴

I zde zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých dalších zákonů plně vyhovuje všem uvedeným doporučením a respektuje uvedené rezoluce Rady Evropy.

Zvolený přístup ke konstituování soudů mládeže též plně vyhovuje požadavkům mezinárodních úmluv upravujících základní lidská práva a svobody, jmenovitě pak

¹¹³ www.epravo.cz. [Online] 5. 02 2003. [Citace: 15. 01 2011.] <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>.

¹¹⁴ www.epravo.cz. [Online] 5. 02 2003. [Citace: 15. 01 2011.] <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecech-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>.

Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, i doporučením příslušných mezinárodních institucí, zejména Organizace spojených národů a Rady Evropy, které dlouhodobě věnují otázkám soudnictví ve věcech mládeže v kontextu trestní justice a prevence kriminality značnou pozornost.

Problematika kompetencí a postavení soudů mládeže není upravena předpisy práva Evropských společenství, nýbrž náleží do působnosti vnitrostátní legislativy a není tedy v rozporu ani s předpisy práva Evropského společenství.¹¹⁵

8. Úvahy de lege lata, de lege ferenda

Jak jsem již několikrát konstatovala, ZSM je bezesporu zásadní úpravou a přínosem, a ač byl inspirován zákonem 48/1931 a zkušenostmi ze zahraničí, vyskytuje se řada výkladových nejasností a na to navazujících problémů, bude potřeba tyto výkladové odlišnosti postupně řešit.

Abych mohla lépe pochopit a zhodnotit aplikaci norem v praxi s ohledem na úpravu de lege lata i de lege ferenda, oslovila jsem JUDr. Ivo Poštolku, soudce Okresního soudu v Kladně, jenž se specializuje na trestní řízení ve věcech mladistvých, které jsou přiděleny právě Okresnímu soudu v Kladně, Mgr. Hanu Hudečkovou, pracovníci Probační a mediační služby, oblast Kladno a dále pak soudkyně Krajského soudu v Praze JUDr. Kateřinu Hykešovou a JUDr. Oldřišku Rysovou.

V úvodu našeho setkání s JUDr. Poštolkou jsem zjistila, že v okrese Kladno není, k mému překvapení, významně moc trestních věcí ve věcech mladistvých, proto se soudci ještě věnují obecné agendě okresního soudu, tak, aby byli plně vytíženi. K otázce, týkající se základních problémů v řízení ve věcech mladistvých, mi JUDr. Poštolka vysvětlil, že jako primárně diskutabilní se mu jeví zásadně neveřejné řízení právě ve věcech mladistvých. Ačkoliv on sám není autorem zmiňovaného návrhu ve věci Nálezů US 20/2008 Sb., není si tak úplně jistý, zda to nebyl správný krok a já s ním musím částečně souhlasit. Souhlasím, stejně jako on, s tím, že ochrana soukromí

¹¹⁵ www.epravo.cz. [Online] 5. 02 2003. [Citace: 15. 01 2011.] <http://www.epravo.cz/top/clanky/vladni-navrh-zakona-o-odpovednosti-mladeze-za-protipravni-ciny-a-o-soudnictvi-ve-vecich-mladeze-a-o-zmene-nekterych-zakonu-duvodova-zprava-20827.html>.

mladistvých má, vzhledem k jejich nevyzrálости, svá opodstatnění, nicméně v praxi není tato striktní úprava úplně šťastným řešením, mladistvý je sice chráněn před negativními vlivy okolí, s čímž samozřejmě souhlasím, ale zároveň tím pak není trestní řízení pro mladistvého situací, které by se rád v budoucnu vyhnul. Řešením by se snad zdála výjimka v možnosti uveřejnění jména, samozřejmě v pouze závažnějších případech, třeba ve spolupráci se školským zařízením, které navštěvuje.

Zároveň se jako méně šťastné zdá řešení místní příslušnosti. V praxi velmi často dochází k situaci, kde je mladistvý trvalým bydlištěm např. v Kladně, avšak provinění nastalo např. v Děčíně. Pominu-li zájem efektivnosti, hospodárnosti řízení a jeho rychlosti, které tu z mého pohledu jde stranou, je velmi nešťastným řešením v této věci předvolávání případných svědků. Ti jsou v této modelové situaci z Děčína a musí dojíždět svědčit do Kladna. Nežřídko se však obviněný nedostaví a řízení je, vzhledem k obligatornímu ustanovení ZSM, kdy se nesmí hlavní líčení a veřejné zasedání konat bez přítomnosti mladistvého, nejde-li o řízení proti uprchlému, odročeno. De lege ferenda by bylo vhodné postavit na roveň volbu místní příslušnosti dle trvalého bydliště a místo spáchání provinění. Možným řešením je individualizace konání trestního řízení, dle spáchaného trestného činu anebo pak dle počtu předpokládaných svědků. S tímto souvisí i případné zrušení výše uvedeného požadavku na přítomnost mladistvého na hlavním řízení a veřejném zasedání alespoň ve vztahu k těm, kteří již dosáhli zletilosti.

Dosažení zletilosti je také častým tématem v případě nutné obhajoby. Je zde citelný paradox, že tomu, kdo již nabyl plné způsobilosti k právním úkonům je zákonem „vnucován“ obhájce. Za určité východisko bych považovala, že po dosažení zletilosti, se tato otázka bude řídit ustanovením § 36 odst. 2 TR. V této souvislosti JUDr. Hykešová a JUDr. Rysová nastínily potřebu individualizace veřejnosti trestního řízení, v ideálním případě též individuální trestní odpovědnost. S JUDr. Ivem Poštolkou, soudcem pro mládež z Okresního soudu v Kladně se shodli na tom, že tato potřeba je ze soudní praxe nadmíru patrná.

Na otázku ukládání opatření mi JUDr. Poštolka sdělil, že vedle častých odklonů od trestního stíhání, zejména podmíněné zastavení trestního stíhání, se nejčastěji ukládá opatření obecně prospěšných prací. Toto mi také potvrdila Mgr. Hudečková z PMS.

Ohledně ukládání výchovných opatření mladistvým mi shodně potvrdili, že jsou i nadále ukládána, byť omezeně, anebo vůbec. Hlavními důvody je podle Mgr. Hudečkové nesplnění samotných zákonných podmínek nebo laxní přístup či dokonce neochota mladistvých vykonávat tato výchovná opatření, jejichž uložení v průběhu přípravného řízení je podmíněno souhlasem mladistvého. K ukládání výchovných opatření nebylo přistoupeno u těch mladistvých, u nichž došlo ke spáchání provinění poprvé a bylo proto možné doufat, že se u nich jedná o výjimečný exces z mezí zákona. Ze škály výchovných opatření je nejčastěji využíván dohled probačního úředníka podle § 16 ZSM. Z výchovných povinností podle § 18 ZSM je ukládáno vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu. Výchovná omezení (§ 19 ZSM) byla ukládána mladistvým jen sporadicky s ohledem na problematičnost kontroly jejich dodržování.

Mezi nejčastěji navrhovaná trestní opatření podle JUDr. Poštolky patří obecně prospěšné práce, podmíněné odnětí svobody odložené na zkušební dobu, případně odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem. Ostatní druhy trestních opatření jsou ukládány pouze výjimečně anebo vůbec, např. uložení peněžitého postihu u většiny mladistvých nedovoluje jejich ekonomická situace.

Ráda bych se také pozastavila nad informací Mgr. Hudečkové, která má zprávy o tom, že v drtivé většině případů dochází k trestnímu stíhání mladistvých pro majetková provinění, kdy nešlo o skutkově složité věci, takže není důvod ke zkoumání rozumové a mravní vyspělosti mladistvého formou znaleckého posudku. Při posuzování odpovědnosti mladistvého za čin se vychází jednak ze samotné výpovědi mladistvého, ze zprávy orgánů pověřených sociálně-právní ochranou dětí, případně ze zpráv Probační a mediační služby i z ostatních důkazů, shromážděných během vyšetřování. V závažnějších trestních věcech, mimo jiné s příslušností k rozhodování v I. stupni u krajského soudu, je přistoupeno ke zkoumání duševního stavu mladistvého.

V trestních věcech mladistvých není obecně praktikováno plošné získávání znaleckých posudků za účelem posouzení trestní odpovědnosti mladistvých. Naopak je uplatňován striktně individuální přístup, kdy při řešení otázky, zda je na místě vyžádání takového znaleckého posudku u konkrétního mladistvého, se vychází jednak z osobních poznatků policejního orgánu při kontaktu s mladistvým, dále jsou zásadní

skutečnosti v tomto směru zjišťovány ze zpráv orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jiných podkladů, přičemž přihlíženo je též k charakteru konkrétního protiprávního jednání. Mgr. Hudečková i JUDr. Poštolka pak shodně poukazují na naprostý nedostatek znalců z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalců se specializací na dětskou psychologii, což považují za zásadní problém. Tento je zdůrazněn zákonným požadavkem obsaženým v § 58 odst. 1 ZSM, tedy že k vyšetření duševního stavu mladistvého je nutno přibrat dva znalce s předmětnou specializací.

Na závěr bych ráda zmínila, že velký problém spatřuji v současném postavení poškozeného v řízení ve věcech mladistvých a jeho nemožnost podat stížnost proti odstoupení od trestního stíhání v přípravném řízení. De lege ferenda by poškozenému měla být dle mého názoru posílena jeho postavení, v souladu s restorativní koncepcí, dána mu stejná možnost opravných prostředků, jako obviněnému mladistvému.

Zásadním problémem, bohužel však, vzhledem k rozpočtovým škrtkům zřejmě ještě dlouhodobého charakteru, bych spatřovala ve finančním, personálním a organizačním zajištění činnosti justice a PMS, který však musí řešit zákonodárce při vytváření rozpočtu...

9. Závěr

V závěru této práce bych ráda shrnula poznatky, ke kterým jsem jejím zpracováním dospěla.

Trestní řízení ve věcech mladistvých v České republice je zásadním způsobem upraveno v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Tento zákon je velkým pokrokem v české právní kultuře a právním prostředí jejího právního řádu.

Je koncipován tak, že vymezuje rozdíly speciální právní úpravy odpovědnosti za spáchané činy a oproti obecné úpravě obsažené v trestních kodexech a v souvisejících právních předpisech a vychází z řady obecných principů zakotvených v trestněprávních

normách. Takto vymezená samostatná právní úprava předpokládá činnost specializovaných soudů pro mládež, formuluje základní zásady trestního řízení ve věcech mladistvých a podmínky a postupy tohoto zvláštního řízení. Přijetí zákona č. 218/2003 Sb., jenž je účinný od 1. 1. 2004, je v souladu s právní úpravou běžnou v zemích Evropské Unie a v duchu doporučení Rady Evrop.

Velký důraz je právem kladen na věková specifika dospívajících vyžadující odlišný přístup orgánů činných v trestním řízení, včetně maximálního využívání alternativ trestů odnětí svobody a zapojení probačních úředníků. Jednoznačně je zde vyžadována eliminace nežádoucích důsledků, zejména pak zbytečná eliminace stigmatu mladistvého.

Z výše uvedeného důvodu je zdůrazněna zejména zásada neveřejného řízení, je-li projednávána trestní věc mladistvých, s níž souvisí zákaz zveřejňování údajů o mladistvém, kdy má tato ochrana přednost před ústavně zaručeným právem na informace.

Vazba mladistvého je zde využívána v pouze výjimečných případech, kdy jsou specifiku mladistvého pachatele podřízeny i lhůty vazebního stíhání.

Trestní řízení ve věcech mladistvých je založeno na restorativní justici. Tato klade důraz na vyváženou, spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého, nezříká se své spoluodpovědnosti za jeho selhání a vyvozuje z něj důsledky nejen pro něj samotného, ale i pro řešení problémů dalších zúčastněných osob a skupin spojených s trestným činem.

Poškozený v řízení ve věcech mladistvých zde zároveň dostává větší prostor k uplatnění svých oprávněných požadavků na morální i finanční satisfakci, sociální okolí mladistvého i oběti jeho činu se spolupodílejí na odčinění způsobených škod, mladistvý je stimulován k převzetí osobní, tj. nikoli pouze formální trestní odpovědnosti za spáchaný čin a nápravu jím způsobených následků.

Tento přístup se podle analýz jeví jako velmi perspektivní, vede mladistvého a poskytuje mu příležitost osobně se podílet na znovuoobnovení konfliktem dotčených mezilidských vztahů.

Jsem přesvědčena, že je to cesta, která se jeví jako nejvíce nadějná - napomáhá zapojit mladistvé zpět do plnohodnotného života bez většího zásahu do jeho osobnostního vývoje a tedy i velkou šanci na jeho nápravu.....

Seznam použité literatury a dalších pramenů

15.1 Knižní publikace a články

HRUŠÁKOVÁ, M. K probačním programům dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a první poznatky s jejich realizací s České republiky. Trestněprávní revue. 2, 2008

HRUŠÁKOVÁ, M. Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. Trestněprávní revue. 6, 2006.

HULMÁKOVÁ, J. Nad slovenským trestním právem mládeže. Trestněprávní revue. 4, 2007

HULMÁKOVÁ, J. Delikventní mládež ve významných mezinárodních dokumentech. Trestněprávní revue. 12, 2009

IVOR J. a kolektiv. Trestné právo procesné. Bratislava: Iura Edition, 2006

JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. 1. vydání. Praha: Leges, 2009

KRATOCHVÍL, V. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Brno: C.H.Beck, 1. vydání, 2009

Kolektiv autorů. Problémy trestního postihu mladistvých. Olomouc : Univerzita palackého, Právnická fakulta, 2003

MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha : Portál, 2005 (2. vydání)

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000

SOTOLÁŘ, A. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. Trestněprávní revue.7, 2007.

ŠÁMAL, P. VÁLKOVÁ, H. SOTOLÁŘ, A.HRUŠÁKOVÁ, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář, 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007

ŠÁMAL, P. K soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue. 9, 2003

VÁLKOVÁ, H. DÜNKEL, F. – Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě. Praha: Leges, 1991-1992

VÁLKOVÁ, H. Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti.. Praha : C.H.Beck, 2006, Sv. 4.

VÁLKOVÁ, H. Odpovědnost za mládež – zajištění kvality a perspektiv soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue. 12, 2004

ZEMAN, P. Praxe v oblasti rozhodování o nařízení ústavní výchovy a uložení ochranné výchovy. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009

ZEZULOVÁ, J. Trestní zákonodárství nad mládeží. Brno, MU, 1997

ZOUBKOVÁ, I. Kontrola kriminality mládeže. Dobrá voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002.

MUSIL, J. KRATOCHVÍL, V. ŠÁMAL, P. a kol. Kurz trestního práva. Trestní právo procesní 3. Přepřacované a doplněné vydání Praha: C.H.Beck 2007, 1211 s.

15.2 Právní předpisy a judikatura

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů;

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník;

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině;

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon;

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád;

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody;

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě;

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství;

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby;

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí;

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník;

Zákon č. 141/1961 Sb, o trestním řízení soudním (Trestní řád);

Zákon 48/1931 o trestním soudnictví nad mládeží;

Zákon č. 269/1994 Sb. o Rejstříku trestů;

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže);

Zákon č. 253/2006 Sb.;

Zákon č. 300/2005 Trestný zákon;

Zákon č. 301/2005 Trestný poriadok;

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb, Listina základních práv a svobod;

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb., 515/2002 Sb. a 319/2009 Sb.,

Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky;

Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení;

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí;

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, zejména ustanovení § 7 a ustanovení § 25 a 26 upravující výkon vazby na mladistvém;

Zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon č. 117/1852 o zločinech, přečinech a přestupcích ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927;

Nález US 20/2008 Sb.;

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech;

Všeobecná deklarace lidských práv;

Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, v ustanoveních § 72 až 75;

Vyhláška č. 64/1981 Sb., o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy;

Nález Ústavního soudu 20/2006 Sb.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004, sp. zn. 8 Tvo 42/2004

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. 8 To 14/2005

Rozsudek nejvyššího soudu 8 Tz 44/2011 z 29. 6. 2011

Usnesení Nejvyššího soudu 8 Td 22/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 8 Td 22/2008

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky tejn 300/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2007, sp. zn. 8 Td 11/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009

Zákon 293/1993 - aspi (poslední stav textu nabývá účinnosti až od 1.4.2012)

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 14. 5. 2004, sp. zn. 4 Tmo 11/2004

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, soudu pro mládež ze dne 22. 11. 2005, sp. zn. 4 Tmo 30/2005

NS 7/2004-T 713

Pokyn obecné povahy 7/2009 nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. září 2009, o trestním řízení ve věcech mládeže

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 49/2007,

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1557/2006

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – soudu pro mládeže ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 12. prosince 2003 č.10/2003, jímž se upravuje postup státních zástupců v trestním řízení ve věcech podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), a jímž se mění další pokyny obecné povahy;

Rozkaz policejního prezidenta ze dne 18. prosince 2003 č. 161/2003, kterým se stanoví místní příslušnost policejního orgánů k plnění úkolů trestního řízení podle zákona č. 218/2003 Sb.;

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte;

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky;

Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č.120/1976 Sb. o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech;

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících;

Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody;

UN Bulletin, 12. kongres OSN o prevenci kriminality a trestním soudnictvím, Uvedení směrnic OSN o prevenci zločinnosti do praxe

Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (tzv. Pekingská pravidla); rezoluce OSN č. 40/33 ze dne 29. 11. 1985

Směrnice OSN pro prevenci kriminality mládeže (tzv. Riyadská směrnice); rezoluce OSN č. 45/112 ze dne 14. 12. 1990),

Pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody (rezoluce OSN č. 45/11 ze dne 14. 12. 1990),

Úmluva o právech dítěte, rezoluce OSN 44/25 z 20. 11. 1989;

Doporučení Rady Evropy č. R (87)20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže,

Doporučení Rady Evropy č. R (88) 6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin;

Rezoluce č. R(66)25, o krátkodobém zacházení s mladistvými pachateli do 21 let věku;

Rezoluce č. R(65)1, o trestech nahrazujících trest odnětí svobody;

Doporučení č. R(87)18, o zjednodušení trestního řízení;

Doporučení č. R(92)17, o jednotném postupu při ukládání trestů;

Doporučení č. R(70)1, k praktické organizaci opatření dohledu a pomoci podmíněně; odsouzeným nebo podmíněně propuštěným;

Doporučení č. R(87)3 - Evropská vězeňská pravidla (tj. přepracovaná rezoluce (73));

Doporučení č. R(99)22, ohledně přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězněných osob;

15.4 Ostatní prameny

Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, staženo 15. 3. 2011,
ASPI;

www.concourt.cz

www.sagit.cz

<http://nalus.usoud.cz>

www.osn.cz

www.epravo.cz

www.nsoud.cz

www.psp.cz

<https://www.pmscr.cz>

Příloha č.1

Vyrozumění rodičů mladistvého o vzetí mladistvého do vazby

V Brně dne 16.května 2004

Paní Marie Nováková,

nar. 4.6.1960

Brno, Lesní č. 8

Věc: Vyrozumění o vzetí mladistvého Jana Nováka do vazby

V trestní věci mladistvého Jana Nováka, nar. 1.11.1986, bytem Brno, Lesní č. 8,
Vám

s d ě l u j e m e,

že rozhodnutím Městského soudu v Brně ze dne 16.5.2004 č.j. 7 Nt 4578/2004-12 bylo rozhodnuto, že mladistvý se bere podle § 68 odst. 1 tr. řádu do vazby z důvodu uvedeného v § 67 písm. a) tr. řádu. Mladistvý je umístěn ve věznici Brno-Bohunice.

Podle § 53 odst. 3 z.č. 218/2003 Sb., Vás upozorňujeme, že nesmíte tuto informaci nikomu dále sdělovat, s výjimkou případu, kdy toto sdělení je nutné pro splnění účelu z.č. 218/2003 Sb.

JUDr. Jiří Malíček, v.r.

soudce

Příloha č. 2¹¹⁶

oděv vazebně stíhaného mladistvého pachatele

¹¹⁶ www.vscr.cz [Citace: 15. 01 2011.]

Příloha č. 3

Usnesení soudce o prodloužení lhůty trvání vazby u mladistvého (důvody vazby podle § 67 písm. a), c) trestního řádu) - přípravné řízení

8 Ntm 960/2010

U s n e s e n í

Soudce pro mládež Městského soudu v Brně rozhodl dne 1. září 2010 v trestní věci mladistvého Jana Nováka, nar. 8. 8. 1993 v Brně, bez zaměstnání, bytem Brno, Lesní č. 7, stíhaného pro provinění krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b) odst. 3 trestního zákoníku a jiné, o návrhu státního zástupce na prodloužení lhůty trvání vazby u mladistvého, t a k t o:

Podle § 47 odst. 1, odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., se vazba mladistvého Jana Nováka, nar. 8.8.1993,

p r o d l o Ź u j e

o dva měsíce, do 3. listopadu 2010,

neboť u mladistvého nadále trvají důvody vazby podle § 67 písm. a), c) trestního řádu, kdy ze závažných důvodů nebylo možno dosud trestní stíhání skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že by došlo k zmaření účelu trestního stíhání.

O d ů v o d n ě n í

Státní zástupce Městského státního zastupitelství v Brně podal dne 16.srpna 2010 návrh na prodloužení lhůty trvání vazby u mladistvého Jana Nováka. Návrh

odůvodnil tím, že mladistvý byl vzat do vazby dne 5. července 2010 na základě usnesení soudce Městského soudu v Brně č.j. 8 Ntm 596/2010-5 z důvodů uvedených v § 67 písm. a), c) trestního řádu, kdy vazba se započítává od 3.července 2010 od 18.00 hod. Věc se dosud podle státního zástupce nepodařilo skončit z objektivních důvodů, neboť ve věci je třeba vzhledem k obhajobě Jana Nováka vypracovat znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, kdy dále je třeba zajistit odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví biologie, týkající se vloupání do domu č. 58 na ulici Lesní v Brně, neboť ve věci došlo k rozšíření trestního stíhání o další skutek. Podle státního zástupce pak u mladistvého nadále trvají důvody vazby podle § 67 písm. a), c) trestního řádu, když jeho propuštěním na svobodu hrozí, že bude podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání.

Z předloženého spisového materiálu bylo zjištěno, že proti mladistvému bylo dne 3.července 2010 Policií ČR, Krajským ředitelstvím JmK, územním odborem SKPV ve věci vedené pod sp. zn. KRPB-10567/TČ-2010-060271 podle § 160 odst. 1 trestního řádu zahájeno trestní stíhání pro skutek, ve kterém je spatřováno spáchání provinění krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), odst. 3 trestního zákoníku a provinění porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku. Uvedených provinění se měl mladistvý dopustit částečně formou spolupachatelství podle § 23 odst. 1 trestního zákoníku s mladistvým Jiřím Malým, kdy skutku se podle usnesení o zahájení trestního stíhání měl dopustit celkem 5 útoky. Ze spisového materiálu se pak podává, že dne 11. srpna 2010 bylo trestní stíhání mladistvého Jana Nováka rozšířeno podle § 160 odst. 5 trestního řádu o další dva útoky, ve kterých je spatřováno spáchání provinění krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), odst. 3 trestního zákoníku a provinění porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku. Těchto útoku se měl mladistvý dopustit dne 2. června 2010 a 28. června 2010, kdy měl vniknout do domu č. 58 na ulici Lesní v Brně a do bytu na ulici Jarní č. 8 v Brně.

Mladistvý pak byl usnesením soudce Městského soudu v Brně ze dne 5.července 2010 č.j. 8 Ntm 596/2010-5 vzat podle § 68 odst. 1 trestního řádu za použití § 46 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., z důvodů uvedených v § 67 písm. a), c) trestního řádu. K omezení osobní svobody mladistvého došlo dne 3. července 2010 v 18.00 hod.

O osobě mladistvého bylo ze spisového materiálu dále zjištěno, že je bez pracovního poměru, kdy před vzetím do vazby se nezdržoval v místě trvalého bydliště, pobýval v městě Brně, kdy bydlel u různých kamarádů. Sám mladistvý připustil, že se

trestné činnosti dopustil proto, že potřeboval peníze na drogy.

Ze zprávy OSPOD Brno-střed bylo zjištěno, že mladistvý je problémovou osobou, kdy v evidenci jejich oddělení je od roku 2007, kdy podle informací matky mladistvý koncem roku 2009 odešel ze společné domácnosti, v místě bydliště se objevuje jen sporadicky. Mladistvý nikoho neuznává, má sklony své problémy řešit útekem z domova, kdy prostředky k obživě si obstarává drobnými krádežemi.

Ze spisu Městského soudu v Brně sp. zn. 8 Tm 410/2009 bylo zjištěno, že dne 11. prosince 2009 na mladistvého napadla obžaloba pro skutek, ve kterém je spatřováno provinění loupeže podle § 234 odst. 1 trestního zákona č. 218/2003 Sb. Ve věci dosud neproběhlo hlavní líčení, jelikož se mladistvému nepodařilo doručit předvolání.

Ze spisu je dále zřejmé, že ve věci byli po zahájení trestního stíhání dne 3. července 2010 vyslechnuti mladistvý Jan Novák a Jiří Malý, byli vyslechnuti svědci a poškození, vyžádáno odborné vyjádření z oboru ekonomika ohledně hodnoty odcizených věcí. Současně bylo vyžádáno odborné vyjádření z oboru kriminalistiky, odvětví daktyloskopie, vyžádány záznamy kamerových systémů a zprávy ohledně pověsti mladistvých v místě bydliště a zprávy OSPOD Brno-střed. Vzhledem ke skutečnosti, že ve věci došlo k rozšíření trestního stíhání je třeba ve věci opětovně vyslechnout oba mladistvé, kdy jejich výslech se konal dne 25. srpna 2010. Vzhledem k obhajobě, kterou uplatnil mladistvý Jan Novák v rámci svého výslechu konaného dne 10. srpna 2010 a lékařské zprávě ošetřujícího lékaře mladistvého je pak třeba dokazování doplnit o vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie ohledně duševního stavu mladistvého. Současně je třeba vzhledem k rozšíření trestního stíhání mladistvého Jana Nováka zajistit odborné vyjádření z oboru kriminalistika, odvětví biologie, týkající se vloupání do domu č. 58 na ulici Lesní v Brně a vyžádat si doplnění odborného vyjádření z oboru ekonomika ohledně hodnoty odcizených věcí v případě vloupání do domu č. 58 na ulici Lesní v Brně a vloupání do bytu na ulici Jarní č. 8 v Brně.

Podle § 47 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvlášť závažné provinění, nesmí trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o zvlášť závažném provinění až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této

lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež.

Podle § 47 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o prodloužení lhůty vazby v přípravném řízení rozhoduje soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce. Návrh na prodloužení lhůty vazby je povinen doručit státní zástupce tomuto soudu nejpozději 15 dnů před skončením lhůty; stejně je povinen postupovat i tehdy, jestliže v době kratší než 15 dnů před skončením vazební lhůty podá obžalobu.

Po zhodnocení všech shora zjištěných skutečností bylo shledáno, že návrh státního zástupce je důvodný, neboť u mladistvého nadále trvají důvody vazby podle § 67 písm. a), c) trestního řádu. Mladistvý je totiž stíhán pro provinění krádeže podle § 205 odst. 1 písm. b), odst. 3 trestního zákoníku a provinění porušování domovní svobody podle § 178 odst. 1, odst. 2 trestního zákoníku, kdy za uvedené provinění mladistvému hrozí trest odnětí svobody až na 2, 5 léta. O osobě mladistvého bylo dále zjištěno, že se před vzetím do vazby v místě bydliště delší dobu nezdržoval, kdy byl bez pracovního poměru, a ani se nepřipravoval na budoucí povolání. O tom, že se mladistvý v místě bydliště nezdržoval, svědčí kromě samotného prohlášení mladistvého i zpráva OSPOD Brno-střed, ale vyjádření matky mladistvého, ale i skutečnost, že v trestní věci mladistvého vedené u Městského soudu v Brně pod sp. zn. 8 Tm 400/2009 se nepodařilo mladistvému před jeho vzetím do vazby doručit předvolání k hlavnímu líčení. Mladistvý se měl trestné činnosti, pro kterou bylo nyní zahájeno trestní stíhání, dopustit více útoky a za situace, kdy je proti němu vedeno trestní stíhání pro úmyslnou trestnou činnost. Ze všech těchto skutečností vyplývá důvodná obava, že by se mladistvý v případě propuštění z vazby na svobodu se skrýval, aby se tak vyhnul probíhajícímu trestnímu stíhání a zároveň opakoval trestnou činnost, pro kterou je stíhán, aby si tak opatřil prostředky k obživě. U mladistvého existují důvody vazby podle § 67 písm. a), c) trestního řádu.

V dané věci jsou splněny i podmínky § 48 zákona č. 218/2003 Sb., tedy, že vazbu mladistvého nelze v daném stádiu nahradit jinak, vzhledem k osobě mladistvého, který představuje dlouhodobě problematickou osobnost, která nikoho nerespektuje a jeho matka na jeho výchovu nestačí, jak je patrné, ze zprávy OSPOD Brno-střed, ale i vyjádření matky.

Současně je třeba mít za to, že věc dosud nebylo možno skončit ze závažných

důvodů, když ve věci došlo k rozšíření trestního stíhání mladistvého, přičemž vzhledem ke skutečnosti, že mladistvý původně ve věci nevypovídal, kdy až poté co změnil svůj postoj ve věci a vypovídal, bylo zjištěno, že dokazování je třeba doplnit ohledně mladistvého o vypracování znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Zároveň je třeba dokazování doplnit o další důkazy, na které poukazuje státní zástupce, o jejichž provedení je třeba vzhledem ke skutečnosti, že došlo k rozšíření trestního stíhání mladistvého.

Dále je nepochybné, že propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání, kterým je náležité objasnění věci a spravedlivé projednání věci mladistvého. V tomto směru je třeba zejména poukázat na chování mladistvého na svobodě, který se neustále dopouští trestné činnosti majetkového charakteru, kdy se i skrývá před orgány činnými v trestním řízení.

Bylo rovněž shledáno, že státní zástupce podal návrh na prodloužení lhůty trvání vazby u mladistvého včas, tj. 15 dnů před skončením 2 lhůty trvání vazby, když tato lhůta končí 3. září 2010 a státní zástupce podal návrh dne 16. srpna 2010.

Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem bylo podle § 47 odst. 1, odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., rozhodnuto, že se vazba mladistvého prodlužuje o dva měsíce, tj. do 3. listopadu 2010.

P o u č e n í:

Proti tomuto rozhodnutí je možno podat stížnost do 3 dnů ode dne oznámení prostřednictvím Městského soudu v Brně ke krajskému soudu v Brně. Stížnost nemá odkladný účinek.

Městský soud v Brně
dne 1. září 2010

Za správnost vyhotovení

JUDr. Jiří Malíček, v.r., soudce

Příloha č. 4

Souhlas poškozeného s narovnáním učiněný v rámci přípravného řízení

V Brně dne 16. srpna 2005

Městské státní zastupitelství v Brně

Kobližná č. 1

B r n o

sp. zn. 2 ZT 260/2005

Věc: Souhlas poškozeného Jiřího Malého, nar. 7.5.1966, bytem Brno, Lesní č. 6, se schválením narovnání ve věci vedené u Městského státního zastupitelství v Brně pod sp. zn. 2 ZT 260/2005

tříkrát

Obviněný Jan Novák je Policií ČR, Službou kriminální policie a vyšetřování, odborem obecné kriminality Brno - střed pod MRBM 145/KPV-STR-TČ-2005 stíhán pro skutek, ve kterém je spatřováno spáchání trestného činu krádeže podle § 247 odst. 1 písm. 1 písm. b) tr. zákona. Tohoto trestného činu se měl obviněný dopustit tím, že dne 8.června 2005 kolem 23.00 hod. v Brně na ulici Javorová v domě č. 9 po rozbití vstupních dveří vnikl do prodejny Tabáku, odkud odcizil cigarety v hodnotě 3.500,-Kč, kdy poškozením vstupních dveří způsobil škodu ve výši 1.100,-Kč, vše k mé škodě. Obhájcem obviněného, jehož prostřednictvím mi byla uhrazena způsobena škoda, jsem byl seznámen s institutem narovnání podle § 309 tr. řádu.

Po zvážení celé věci výslovně

p r o h l a š u j i,

že souhlasím s postupem podle § 309 odst. 1 tr. řádu, když je mi známo, že obviněný o vyřešení věci narovnáním požádal.

Jiří Malý

 [REDACTED]
 [REDACTED]
 [REDACTED]@pms.justice.cz

Okresní státní zastupitelství [REDACTED]

**ZPRÁVA O OSOBNÍCH, RODINNÝCH A SOCIÁLNÍCH POMĚRECH
 A AKTUÁLNÍ ŽIVOTNÍ SITUACI MLADISTVÉHO**

Sp. zn. OČTŘ / sp. zn. PMS :	[REDACTED]	[REDACTED]
Jméno a příjmení klienta:	[REDACTED]	
Datum narození:	[REDACTED]	
Trvalé bydliště:	[REDACTED]	
Aktuální kontaktní adresa:	[REDACTED]	
Klient zaevidován u PMS dne:	05.04.2011	
Zprávu vypracoval, dne:	[REDACTED]	
Přílohy:	<ul style="list-style-type: none"> - Dohoda o náhradě škody - Zpráva SVP [REDACTED] - Stanovisko poskytovatele společensky prospěšné činnosti - Stanovisko obviněného k uložení SPČ a TO OPP - Poučení o výkonu TO OPP 	

1. VĚK MLADISTVÉHO A STUPEŇ ZRALOSTI
Věk a stupeň zralosti

[REDACTED] je velice nadaný, schopný a samostatný mladý muž. Jak rozumově tak v sociálních vztazích je na úrovni vrstevníků.

Ve čtyřech letech byl osvojen a od té doby žije u rodiny [REDACTED] nejvyšší rodinu tvoří otec, matka, [REDACTED] a jeho mladší sestra Jana (14 let). Rodinné soužití se zdá klidné a harmonické.

Školní zralost

[REDACTED] již od mladšího školního věku vykazoval projevy neklidného dítěte, byla u něho diagnostikována hyperkinetická porucha ADHD. Ve škole měl potíže s chováním, nesoustředěnost, vyrušování. S postupujícím věkem tyto projevy ustupují. Ale i dnes [REDACTED] lépe zvládá praktické předměty, než teoretické.

Při výběru střední školy rodina zvažovala dvě hlediska, za prvé [REDACTED] inteligenci, kdy by byl schopen zvládnout učivo gymnaziálního rozsahu a za druhé jeho roztržštěnost, při které by škola náročná na soustředění byla opět zdrojem konfliktů.

[REDACTED] si sám zvolil SOU v [REDACTED] obor automechanik. Nyní studuje druhý ročník celku úspěšně. Hodnocení školy je kladné, drobné výkyvy v docházce, chování dobré až a běžné prořešky, nad kterými není třeba se pozastavovat.

██████████ sám sebe hodnotí jako chytrého s obsáhlým všeobecným přehledem. Ví o svých rezervách ve škole, mohl by být premiant, ale studium bere jako povinnost. V oblastech, které ho baví a jsou mu blízké, však dokáže vynikat. Vztahy s vrstevníky jsou přiměřené jeho věku.

Řešení problémů ve škole

Rodiče poslouchali výtky učitelů základní školy vůči ██████████ chování a požádali o pomoc Středisko výchovné péče ve ██████████ a to již na 2. stupni základní školy. ██████████ i s rodiči začal docházet pravidelně 1 x za 14 dní na ambulantní speciální pedagogickou péči do tohoto zařízení, kde rodina viděla výsledky a i osobnost terapeutky byla pro ██████████ přínosem. Na pravidelná setkání dochází ██████████ dosud.

Zralost emoční

Z rozhovoru s rodinou i z konkrétních příkladů je vidět, že ██████████ prožívání emoční je již od dětství labilnější, než je běžné. Těžko snáší neúspěchy, rád vyniká a to jak mezi vrstevníky, tak ve škole, ale i v osobních vztazích. Na svůj věk je neobvykle samostatný, organizačně schopný a dokáže kvalitně využívat volný čas. Ve volnočasových aktivitách vyniká. Obtížné jsou pro něho situace, které nemůže sám ovlivnit – neumí je přijímat a vyrovnávat se s nimi – např. kritické hodnocení vůči jeho osobě, rozpory v osobních vztazích ... Fatální pak pro něho budou těžké životní situace jako například vyloučení ze školy, kolektivu, zaměstnání, rozchod s partnerem, odmítnutí partnera apod. ██████████ je v ostatních oblastech silná osobnost, a ve spolupráci s terapeutem a životní zralostí dokáže s tímto „handicapem“ pracovat a zvládat ho.

2. POSTOJ K PROVINĚNÍ A OCHOTA ZAJISTIT NÁPRAVU ZPŮSOBENÝCH ŠKOD NEBO ODČINĚNÍ DALŠÍCH NÁSLEDKŮ

██████████ náhled na celou událost je nyní, s odstupem několika měsíců, racionální. Po druhém pokusu o sebevraždu byl hospitalizován na psychiatrickém oddělení v Motolské nemocnici a to na dobu 1 měsíc. Po propuštění je veden v psychiatrické ambulanci MUDr. PhDr. ██████████ kam dochází cca 1 x měsíčně. Bere léky proti depresi. O celé věci je schopen hovořit otevřeně a s jistým nadhledem. Je vidět, že i v rodině se o tom hovoří, nejsou zde žádná tabu.

██████████ k věci uvádí, že byl ve špatném psychickém stavu po rozchodu s dívkou, situaci přihoršila konzumace alkoholu, na který není zvyklý. Věc hodnotí slovy: „Byla to nehorázná blbost.“

Dobrou zpětnou vazbu mu dávají i kamarádi a věc již probral i s onou dívkou.

Je si vědom toho, že byl nebezpečný nejen vůči sobě, ale i vůči okolí a má reálný náhled na to, co mohl způsobit. Sám navrhl, že pokud by mu hrozil nějaký trest, a mohl si vybrat, chtěl by udělat něco prospěšného – společně s rodinou předjednali možnost odpracovat trest OPP na základní škole ve ██████████ (jedná se o školu, kam ██████████ sám chodil).

██████████ velice mrzí, že způsobil nemalé problémy svému otci a to v souvislosti s nehodou, kdy pan ██████████ musel za zničené firemní vozidlo uhradit vysokou částku. I tento jeho postoj ukazuje na to, že jednal impulzivně, v afektu, protože jinak by nepřipustil, aby otcí způsobil takové starosti.

3. RODINNÉ POMĚRY MLADISTVÉHO

3.1. Bydliště klienta

Dne 12.4.2011 jsem navštívila [REDAKCE] v místě bydliště. Rodina žije na výše uvedené adrese v rodinném domě o velikosti 4+1. [REDAKCE] má svůj vlastní pokoj, který si společně s otcem sám zrekonstruoval z původní půdy. Na provedení je vidět, že je motoricky zručný. Celý domov je útulný a dýchá z něho poklidná harmonická atmosféra.

3.2. Volnočasové aktivity

Otec klienta vede ve [REDAKCE] taneční školu. [REDAKCE] začal s tancem asi v sedmi letech, baví ho a je v něm i úspěšný. Trénuje dvakrát v týdnu, zaměřuje se na latinsko-americké tance. Účastní se soutěží, ze kterých vozí medaile. Je to koníček, který je náročný na čas a to jak z důvodu tréninků, tak i závodů.

V zimě hraje [REDAKCE] hokej za školní tým – trénují jedenkrát týdně, hrají zápasy mezi školami a přátelská utkání.

Jako koníček, ale i zdroj příjmů je pro [REDAKCE] záliba na poli filmování. Je veden pod agenturou [REDAKCE], účastní se castingů, zahrál si již v rozličných reklamách a filmech. Tato záliba ho provází od 10ti let, kdy mu dělali doprovod rodiče. Dnes již [REDAKCE] zvládá tyto aktivity samostatně a to včetně dopravy.

V rozhovoru na téma koníčky a schopnosti [REDAKCE] uvedl tanec. Jeho další zaměření prozradili až rodiče. Na otázku, proč se nepochlubí, neřekne, že umí něco navíc řekl, že mu to nepříjde, jako něco navíc, že mu to jde samo, baví ho to a bere samo sebou, že nebude odpoledne trávit u počítače nebo se poflakovat po městě.

Z toho, jakým mimoškolním aktivitám se [REDAKCE] věnuje je opět vidět, že je zaměřen zejména na praktické prožívání a učení. Volí si koníčky, v nichž může uplatnit svou nezkrotnou energii a talent.

3.3. Záznamy o školní docházce, jeho chování a prospěchu ve škole a skutečnosti významné pro posouzení jeho chování v zaměstnání, trávení volného času

Jak jsem již uvedla výše, [REDAKCE] je průměrný žák, dá se předpokládat, že SOU dokončí dle plánu. V příštím školním roce, má jako předmět řízení motorového vozidla, jehož součástí bude získání řidičského oprávnění. V případě, že by mu byl uložen zákaz řízení, nemohl by pokračovat ve studiu a významně by to zkomplikovalo jeho přípravu na budoucí povolání. Po dokončení učiliště by [REDAKCE] chtěl pokračovat ve studiu a zajistit si vzdělání ukončené maturitní zkouškou.

Hodnocení školy je přílohou k této zprávě.

4. PŘEHLED PŘEDCHOZÍCH PROVINĚNÍ KLIENTA A OPATŘENÍ VŮČI NĚMU POUŽITÝCH, POPIS JEJICH VÝKONU, VČETNĚ ZPŮSOBU CHOVÁNÍ MLADISTVÉHO

4.1. např. dohled probačního úředníka

[REDAKCE] nikdy nespáchal žádný trestný čin ani přestupek. V tomto směru bylo vždy jeho chování kladné.

5. VYHODNOCENÍ SPOLUPRÁCE KLIENTA S PROBAČNÍM ÚŘEDNÍKEM

5.1. Vyhodnocení spolupráce

Vzájemnou spolupráci s [REDAKCE] a jeho rodinou hodnotím jako velice kvalitní a

přínosnou. Od nehody [redacted] dochází k psychiatrovi a dlouhodobě do SVP [redacted] podléhá tak vhodnému vedení, které je dle mého názoru dostačující. [redacted] projevuje lítost nad činem, který spáchal a všechny následky trestného činu společně s rodinou urovnal (viz. příloha o náhradě škody).

5.2. Návrh na rozhodnutí

Navrhuji, aby trestní řízení proti mladistvému bylo podmíněně zastaveno. Případně navrhuji uložení společensky prospěšné činnosti v nižší výměře (podklady pro uložení společensky prospěšné činnosti, trestního opatření OPP jsou přílohou této zprávy). Uložení trestního opatření zákazu řízení motorových vozidel by výrazně zkomplikovalo [redacted] přípravu na budoucí povolání (viz. bod 3.3.)

Rizika páčání další trestné činnosti jsou zde minimální, lze předpokládat, že zkušební doba bude bez problémů dodržena.

S obsahem této zprávy byl klient osobně seznámen.

Datum: 18. 4. 2011

Stanovisko klienta, pokud se chce ke zprávě vyjádřit:

Podpis: [redacted]

Stanovisko zákonného zástupce klienta:

Podpis: [redacted]

Zpracovala:

[redacted]

Na vědomí: rodiče [redacted]

10. Resumé

My thesis is focused on criminal proceedings in juvenile cases in the Czech Republic which is substantially modified by the Act No. 218/2003 Coll. Liability for unlawful acts of youth and juvenile justice and amending some laws. (Act on the judiciary in Youth Matters)

This law is a great progress in the Czech legal culture and legal environment of law. It is designed so that it defines the differences special rules on liability for acts committed and the juvenile justice compared to the general arrangements contained in criminal codes and related legislation and a series of general principles enshrined in the criminal standards.

Thus defined separate legislation foresees action of specialized courts for young people, formulates the basic principles of criminal proceedings in juvenile matters and formulate policies and procedures of this special procedure. Adoption of Act No. 218/2003 Coll., Which is effective from 1.1.2004, in accordance with current legislation in the European Union and in the spirit of the recommendations of the Council of Europe Law newly defined group of Great emphasis is rightly placed on age-specific adolescent requiring a different approach of bodies active in criminal proceedings, including maximum use of alternatives to custodial sentences and, in principle obligatory involvement of probation officers. Clearly, there is required to eliminate undesirable consequences, particularly the unnecessary stigmatization of young people.

For the above reason, it is especially emphasized the principle of non-public proceedings, if the pending criminal case with juveniles which relates ban the publication of the teens, which has precedence over the protection of constitutionally guaranteed right to information. Binding of the juvenile is used only in exceptional cases, where the specifics of the juvenile offender and subject to prosecution detention period.

Criminal proceedings in the Czech Republic is based on restorative justice. This emphasis on a balanced, equitable community based responses to juvenile crime,

incorporate engagement with their share of responsibility for his failures and draws from it the consequences not only for himself but also for solving problems of other interested persons and groups associated with the crime.

The injured are also given more space to exercise their legitimate demands for moral and financial satisfaction, social environment and juvenile victims of crime should be able to participate in the atonement of damages, youthful is stimulated to take personal, ie not only the formal criminal liability for act committed by him and remedy the consequences caused.

This approach, according to the analysis seems very promising, young leads and give him the opportunity to personally participate in the resumption of the conflict, interpersonal relationships young adults.